



DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Wrocław, dnia 15 lutego 2017 r.

Poz. 747

UCHWAŁA NR XXI/192/2017

RADY GMINY LUBAŃ

z dnia 3 lutego 2017 r.

w sprawie przyjęcia "Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami na lata 2016-2019 dla Gminy Lubań"

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz. U. 2016 r. poz. 466 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz. U. 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.) po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki Nad Zabytkami na lata 2016-2019 dla Gminy Lubań”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Lubań.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

Przewodnicząca Rady Gminy Lubań:

T. Trefler

Załącznik nr 1 do Uchwały nr XXI/192/2017

Rady Gminy Lubań

z dnia 3 lutego 2017

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2016-2019 DLA GMINY LUBAŃ

Opracowanie: Mateusz Wrześniewski



SPIS TREŚCI

| | |
|---|-----------|
| <i>1. WSTĘP</i> | <i>3</i> |
| <i>2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i> | <i>6</i> |
| <i>3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ</i> | <i>17</i> |
| <i>4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW</i> | <i>19</i> |
| <i>5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO</i> | <i>22</i> |
| <i>6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY</i> | <i>48</i> |
| <i>7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT</i> | <i>75</i> |
| <i>8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i> | <i>77</i> |
| <i>9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i> | <i>80</i> |
| <i>10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i> | <i>81</i> |
| <i>11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i> | <i>82</i> |

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY LUBAŃ

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami na lata 2016 – 2019 dla Gminy Lubań” jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

Konieczność opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami jest nałożona przez art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, który stwierdza, iż:

1. Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.
2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:
 - 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
 - 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
 - 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;

- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
 - 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
 - 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
 - 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.
3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.
5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.
6. Sprawozdanie z realizacji wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest przekazywane Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. W myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. 2014, poz. 1446 ze zmianami.).

Obowiązująca Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nim wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami - instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

- 6) prace konserwatorskie - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ponadto, w art.6, ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. W myśl tejże ustawy, ochronie i opiece podlegają (bez względu na stan zachowania):

1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi;
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi;
- c) dziełami architektury i budownictwa;
- d) dziełami budownictwa obronnego;
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi;
- f) cmentarzami;
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni;
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

2) zabytki ruchome będące w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 642 ze zmianami);
- f) instrumentami muzycznymi;
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;

- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- 3) zabytki archeologiczne będące w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;
 - b) cmentarzyskami;
 - c) kurhanami;
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto „ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej” (art. 6.2.).

Ustawa w art. 7 określa także formy i sposób ochrony zabytków.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy.” W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 Ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,

- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego województwa.

Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 446):

- art. 7 ust. 1 pkt. 9

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 778 z późniejszymi zmianami).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt. 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt. 4);
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt. 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt. 3);
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt. 4);
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt. 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt. 2; art. 47, ust. 2, pkt. 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2016 roku poz. 290).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2. , ust 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt. 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstępnie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9, ust 3, pkt. 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia - wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów;
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw budownictwa, lokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa - w przypadku budowy gazociągów o zasięgu krajowym lub jeżeli budowa ta wynika z umów międzynarodowych.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39, ust. 2).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz. U. z 2016 roku poz. 239).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt. 16).

Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka

samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 672 z późniejszymi zmianami).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody Dz. U. z 2015 roku poz. 1651).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt. 5).

Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immamentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust, pkt. 3 park krajobrazowy.

Zgodnie z art. 16, ust. 1,; park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2016 roku poz. 2147 z późniejszymi zmianami).

W świetle art. 6 pkt. 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu

terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 67). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68, ust. 3). Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 716 ze zm.).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt. 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 406 ze zm.).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2012 roku, poz. 987 ze zm.),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 roku, poz. 642 ze zm.),

- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz. U. z 2015 roku, poz.1446 ze zm.),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. z 2015 roku, poz. 2120 ze zm.).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 (Dz. U. 2011 r. nr 113 poz. 661) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów,
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2015 poz. 1789),
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielenia dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru (tekst jednolity Dz. U. 2014 r. poz. 399).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej

epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 642 ze zmianami),
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ww. ustawy ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje *ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* oraz Rozporządzenie Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. W roku 2016 w całym kraju było 60 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów

z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAMИ WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2014-2017

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 24 czerwca 2014 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Lubań opiera się na założeniach programu krajowego, jednak są one dość ogólne w odniesieniu do zabytków z terenu gminy.

Jednym ze strategicznych założeń krajowego programu jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Program stwierdza, iż jakościowa przemiana w zakresie ochrony zabytków w Polsce może nastąpić jedynie dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków. Rolą programu krajowego jest tworzenie warunków dla wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie. Jak mówią zapisy tego dokumentu za realizację zadań związanych z ochroną zabytków odpowiedzialna jest zarówno administracja rządowa (wojewódzcy konserwatorzy zabytków oraz Generalny Konserwator Zabytków), jak również jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli oraz od stopnia zaangażowania tych podmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań.

Głównym celem Programu jest „Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków”. Cel ten realizowany będzie poprzez trzy cele szczegółowe:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,

3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

W ramach celu szczegółowego 1 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych,
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego,
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską,
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego,
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych,
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków,
7. Kontynuacja badań w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

W ramach celu szczegółowego 2 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach,
2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną,
3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków,
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

W ramach celu szczegółowego 3 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa,
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych,

3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu,
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat. Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla

rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;

- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbalność o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno-przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad

zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków.
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera opis Programu Operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego do 2020 roku została przyjęta przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr XLVIII/649/2005 z dnia 30 listopada 2005 roku. Strategia określa główne cele rozwoju województwa i działania samorządu wojewódzkiego, zmierzające do wspierania społeczno-gospodarczego rozwoju regionu, wzmocnienia jego konkurencyjności, wzrostu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

W przeprowadzonej analizie SWOT wskazano mocne strony regionu związane z ochroną zabytków. Należą do nich:

1. wartości kulturowe o znaczeniu europejskim (zabytki, zespoły pałacowo-klasztorne),
2. liczne zasoby zabytkowe oraz pamiątki historyczne, jak: obiekty architektury i budownictwa, muzea i skanseny, stanowiska archeologiczne, miejsca pielgrzymkowe, obiekty martyrologii, imprezy kulturalne i turystyczne,
3. występowanie najwyższej klasy miejskich zespołów zabytkowych oraz zabytków pocysterskich o znaczeniu międzynarodowym, atrakcyjnych dla turystów zagranicznych,
4. relatywnie gęsta sieć miast o interesującej historycznie zabudowie, które stanowić mogą dobrą bazę małych regionalnych centrów rozwoju,
5. górskie i podgórskie miejscowości turystyczne z XIX-wiecznymi tradycjami letniskowymi i charakterystyczną stylową zabudową sanatoryjno-pensjonatową.

Wskazano także słabe strony regionu związane z ochroną zabytków. Spośród nich należy wymienić:

1. zły stan techniczny wielu zabytków, głównie rezydencjonalnych, obniżających ich atrakcyjność turystyczną, jako walorów krajoznawczych,
2. brak ładu przestrzennego w zagospodarowaniu miejscowości, obszarów i tras komunikacyjnych oraz niski poziom estetyki otoczenia na terenach mieszkaniowych,
3. powszechny brak informacji turystycznej, głównie oznakowania tras, kierunków i obiektów do zwiedzania w dużych i średnich miastach,
4. brak tras systemowych, np. zwiedzania obiektów architektury przemysłowej, drewnianej architektury przysłupowej.

Wizja regionu przyjęta w Strategii została zdefiniowana jako: „Dolny Śląsk europejskim regionem węzłowym”, natomiast cel nadrzędny to „Podniesienie poziomu życia mieszkańców Dolnego Śląska oraz poprawa konkurencyjności regionu przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju”. W myśl zaproponowanej wizji Dolny Śląsk ma stanowić istotny element w europejskim układzie regionów węzłowych.

Zaproponowane priorytety podzielono na kategorie celów sfery gospodarczej oraz sfer przestrzennej i społecznej, w ramach których wyznaczono zadania związane z ochroną zabytków.

Celem przestrzennym jest zwiększenie spójności przestrzennej i infrastrukturalnej regionu i jego integracja z europejskimi obszarami wzrostu. W ramach tak określonego celu wyznaczono Priorytet III Poprawa ładu przestrzennego, harmonijności struktur przestrzennych, w ramach którego założono realizację działania 3.3. Ochrona dziedzictwa kulturowego, obejmującego wsparcie dla poczynań związanych z opisem, ochroną oraz propagowaniem dziedzictwa kulturowego regionu, z uwzględnieniem dorobku kulturowego mniejszości narodowych, etnicznych, religijnych.

W ramach priorytetowego obszaru działań strategicznych Poprawa ładu przestrzennego, harmonijności struktur przestrzennych wskaźnikiem monitorowania jest m.in. liczba zrewitalizowanych obiektów.

Celem sfery społecznej jest rozwijanie solidarności oraz postaw obywatelskich, twórczych i otwartych na świat. W priorytecie II Umacnianie społeczeństwa

obywatelskiego, rozwój kultury funkcjonuje działanie 2.1. Optymalizacja infrastruktury kulturalnej, zwiększenie aktywności społecznej w obszarze kultury. W ramach tego działania zaplanowano pełną inwentaryzację infrastruktury kultury oraz wypracowanie rozwiązań umożliwiających jej efektywne wykorzystanie m.in. poprzez tworzenie zachęt do szerszego włączania się społeczeństwa regionu w kreowanie oraz odbiór kultury. Na bazie tego działania przewiduje się realizację projektów nakierowanych na modernizację i uzupełnienie bazy kulturalnej na Dolnym Śląsku. Przedmiotem działania 2.2. Umacnianie społeczeństwa obywatelskiego, rozwój kultury. Ochrona dziedzictwa cywilizacyjnego.

Do rozwoju tożsamości regionalnej niezbędna jest inwentaryzacja dziedzictwa cywilizacyjnego regionu, budowa infrastruktury zapewniającej jego bezpieczeństwo, propagowanie go wśród mieszkańców oraz włączenie w programy kształcenia różnych typów szkół elementów wiedzy na ten temat.

Wskaźnikami monitorowania działań w ramach priorytetowego obszaru działań strategicznych Umacnianie społeczeństwa obywatelskiego, rozwój kultury są m.in.: zrewitalizowane i zmodernizowane obiekty dziedzictwa kulturowego, zwiedzający zabytki zespoły zabytkowe oraz wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego: gmin, powiatów i województw w tym pozyskane środki z budżetu państwa i UE.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego został uchwalony przez Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr XLVIII/1622/2014 z dnia 27 marca 2014 r. Dokument ten określa cele strategiczne rozwoju przestrzennego województwa, ustala priorytety polityki przestrzennej województwa i kierunki polityki przestrzennej dla obszarów problemowych.

Dla ochrony i wykorzystania zasobów przyrodniczo-krajobrazowych przy uwzględnieniu ochrony zasobów kulturowych ustala się następujące kierunki i zasady zagospodarowania przestrzennego:

1) zachowanie i odtwarzanie zasobów przyrodniczo-krajobrazowych, realizowane przy uwzględnieniu następujących zasad:

- a. pełnej ochrony obszarów z zasobami o nieprzekształconych walorach przyrodniczych i krajobrazowych,
- b. utrzymania walorów i cech obszarów wyróżniających się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, krajobrazowymi oraz krajobrazu terenów otwartych, w tym identyfikację i ochronę walorów widokowych,
- c. renaturyzacji obszarów przekształconych, ograniczonego wprowadzania zabudowy na terenach otwartych użytkowanych rolniczo, i w dolinach rzecznych,
- d. przeprowadzania kompensacji przyrodniczych w przypadku braku rozwiązań alternatywnych dla inwestycji o istotnym negatywnym oddziaływaniu i kolidujących z obszarami NATURA 2000;
- e. uwzględnianie studiów i ocen zmian krajobrazu w pracach nad dokumentami planistycznymi

2) rozszerzenie i umocnienie regionalnego systemu obszarów chronionych i jego zintegrowanie z systemami krajowymi i europejskimi, realizowane przy uwzględnieniu następujących zasad:

- a. zintegrowanego podejścia do waloryzacji, ochrony i planowania przekształceń zasobów przyrodniczo-krajobrazowych,
- b. utrzymania i rozbudowy wewnętrznych i zewnętrznych powiązań obszarów chronionych, w tym korytarzy ekologicznych,
- c. przeciwdziałania fragmentacji ww. zasobów i zmniejszania uciążliwości istniejących barier ekologicznych,
- d. dostosowania procedur dotyczących tworzenia obszarów ochrony przyrody do charakteru i skali zainwestowania terenu,
- e. uwzględnianie w dokumentach planistycznych i strategicznych, w tym w planowaniu miejscowym, ustaleń zawartych w obowiązujących planach ochrony.

Dla ochrony i odnowy zasobów dziedzictwa kulturowego z uwzględnieniem ochrony zasobów przyrodniczo-krajobrazowych, przyjmuje się następujące podstawowe kierunki i zasady zagospodarowania przestrzennego:

1) harmonijne kształtowanie krajobrazu kulturowego oraz poprawę stanu i wykorzystania zespołów zabytkowych, realizowane przy uwzględnieniu następujących zasad:

- a. zachowania i odnowy walorów oraz cech krajobrazu kulturowego w miejscach o szczególnym znaczeniu dla tożsamości regionu,
- b. ochrony miejsc o wysokich wartościach kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych oraz zachowanej historycznej strukturze przestrzennej,
- c. zintegrowanego podejścia do waloryzacji, ochrony i zagospodarowania przestrzennego zasobów kulturowych;

2) ochrona oraz poprawa stanu i wykorzystania zespołów zabytkowych, realizowana przy uwzględnieniu następujących zasad:

- a. uwzględniania w dokumentach strategicznych i planistycznych stref koncentracji zasobów dziedzictwa kulturowego, wymagających szczególnej ochrony ich wartości kulturowych i krajobrazowych,
- b. prowadzenia kompleksowych rewitalizacji zespołów zabytkowych z możliwością wprowadzania nowych funkcji do obiektów zabytkowych,
- c. eksponowania w sylwetach miejscowości dominant architektonicznych i ochrony wglądów na nie,
- d. ochrony obiektów ujętych w rejestrach i ewidencjach zabytków, w tym zwłaszcza obiektów usługowych, produkcyjnych, a także dworców i przystanków kolejowych oraz wiaduktów i tuneli,
- e. ochrony stanowisk archeologicznych o zachowanych formach krajobrazowych;

3) ochrona dóbr kultury współczesnej, realizowana przy uwzględnieniu następujących zasad:

- a. uwzględnienia w planowaniu miejscowym ochrony wyróżniających się współczesnych nie objętych ochroną zabytków obiektów architektonicznych i zagospodarowania ich otoczenia,
- b. prowadzenia badań i analiz dla wskazania ww. obiektów.

Do celów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego plan zagospodarowania przestrzennego zalicza:

Harmonijne kształtowanie krajobrazu kulturowego oraz poprawa stanu i wykorzystania zespołów zabytkowych:

1. Utworzenie parków kulturowych na obszarach o wysokich walorach krajobrazu kulturowego.
2. Wprowadzenie na listę pomników historii obiektów zabytkowych o bardzo wysokich wartościach historycznych, naukowych i artystycznych.
3. Wpisanie na listę światowego dziedzictwa UNESCO Doliny Pałaców i Ogrodów Kotliny Jeleniogórskiej.

Ochrona oraz poprawa stanu i wykorzystania zespołów zabytkowych:

1. Realizacja kompleksowej rewitalizacji zabytkowych układów przestrzennych miast i zespołów zabytkowych oraz zachowanie zabytkowych obiektów i zespołów architektury regionalnej na terenach wiejskich.
2. Zagospodarowanie terenów pól bitew historycznych oraz utrzymanie miejsc pamięci narodowej.
3. Eksponowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych o zachowanych formach krajobrazowych.

Ochrona dóbr kultury współczesnej:

1. Wprowadzenie ochrony wybranych obiektów architektury współczesnej (w zakresie utrzymania ich form i ukształtowania).

DOLNOŚLĄSKI WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2015 – 2018

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami jest obszernym dokumentem, który w sposób wyczerpujący porusza tematykę dolnośląskiego dziedzictwa

kulturowego. W jego ramach opisane zostały wszystkie typy obiektów zabytkowych, a także przedstawiono dokładną macierz analizy SWOT dla zasobu zabytkowego z terenu województwa. Program nie posiada odniesień do terenu gminy.

W treści dokumentu do realizacji wyznaczono cele, w ramach których wyszczególniono priorytety i kierunki działań. Celem strategicznym dokumentu jest „Zwiększenie roli dziedzictwa kulturowego w rozwoju społecznym i ekonomicznym Dolnego Śląska”. Realizacja celu obejmować będzie szeroko pojętą rewitalizację, rewaloryzację czy adaptację obiektów i zespołów zabytkowych. Cel strategiczny realizowany będzie w oparciu o dwa cele kierunkowe:

Cel kierunkowy 1 ZABEZPIECZENIE I ZAGOSPODAROWANIE POTENCJAŁU KULTUROWEGO REGIONU

Priorytet 1: Ochrona i rewitalizacja zabytków

Kierunek działania 1.1. Ratowanie zabytków najbardziej zagrożonych

1. zabezpieczanie przed dalszą dewastacją zabytków zrujnowanych,
2. ochrona obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą,
3. przeciwdziałanie wyburzaniu zabytków ze względu na ich zły stan techniczny.

Kierunek działania 1.2. Dokumentowanie i badanie dziedzictwa kulturowego

1. wspieranie działań konserwatorskich zmierzających do wpisywania zabytków do rejestru zabytków i do ewidencji zabytków,
2. wsparcie działań, mających na celu poprawę stanu dokumentacji i inwentaryzacji dziedzictwa materialnego i niematerialnego, w tym szkoleń z zakresu wykonywania nowoczesnych dokumentacji skierowanych do sektora samorządowego (np. konferencje i warsztaty doskonalące w zakresie GEZ),
3. działania wspierające starania o wpisywanie dziedzictwa województwa dolnośląskiego na listy Pomników Historii, UNESCO itp.,
4. pomoc w utworzeniu i uruchomieniu programów ewidencjonowania

i porządkowania danych o zabytkach w formie elektronicznej z wykorzystaniem najnowszych metod gromadzenia informacji,

5. wsparcie opracowywania i publikacji profesjonalnych katalogów zabytków sztuki.

Kierunek działania 1.3. Promocja dobrych praktyk w zakresie ochrony i rewitalizacji dziedzictwa kulturowego

1. wspieranie starań o zachowanie historycznego ładu przestrzennego dolnośląskich miast i wsi poprzez przeciwdziałanie naruszającym go inwestycjom i wspieranie inicjatyw mających na celu interaktywną wymianę informacji na temat firm i osób świadczących usługi w zakresie prac remontowych i budowlanych w zabytkowych obiektach (projektanci, architekci, murarze, malarze, kamieniarze pozłotnicy, parkieciarze i inni specjaliści),
3. wspieranie inwestorów poprzez udzielanie informacji na temat źródeł finansowania projektów w zakresie ochrony i rewitalizacji obiektów zabytkowych,
4. wspieranie podmiotów organizujących konferencje i warsztaty poświęcone ochronie i zagospodarowaniu zabytków.

Kierunek działania 1.4. Wsparcie specjalistycznego kształcenia w zakresie opieki i ochrony zabytków

1. wsparcie i organizacja szkolnictwa specjalistycznego w zakresie konserwacji zabytków (np. kamieniarstwo, snycerstwo, parkieciarstwo),
2. promocja szkolnictwa zawodowego w zakresie zawodów ginących (np. ludwisarz, pozłotnik, kowal, introligator, garncarz, bednarz, zdun).

Priorytet 2: Zwiększenie potencjału ekonomicznego regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe

Kierunek działania 2.1. Rozwój turystyki kulturowej

1. działania zapewniające dostępność obiektów zabytkowych regionu,

2. uczestnictwo w krajowych i międzynarodowych targach turystycznych,
3. uwzględnianie celów i priorytetów turystycznych w organizacji i rozwoju sieci komunikacji w regionie,
4. współpraca transgraniczna z państwami sąsiedzkimi i ponadregionalna z województwami lubuskim, wielkopolskim, opolskim i śląskim w zakresie promowania wspólnego dziedzictwa kulturowego.

Kierunek działania 2.2. Nowoczesne zagospodarowanie obiektów zabytkowych

1. wypracowanie przyjaznych mechanizmów konkursowych, promujących rozwiązania sprzyjające ochronie zabytku i nadaniu mu funkcji związanej z potrzebami społeczności lokalnych,
2. uwzględnianie rewitalizowanych zabytków w strategiach regionalnych, planach zagospodarowania przestrzennego i innych,
3. wsparcie inicjatyw mających na celu tworzenie nowych miejsc pracy przy obiektach zabytkowych.

Kierunek działania 2.3. Promocja partnerstwa publiczno-prywatnego w dziedzinie zagospodarowania dóbr kultury

1. wprowadzenie zachęt dla inwestorów – właścicieli i użytkowników – podejmujących się rewitalizacji i zagospodarowania obiektów zabytkowych,
2. włączenie właścicieli i użytkowników zabytków w proces ustalania możliwych form użytkowania obiektów zabytkowych i poszukiwania nowych funkcji, zakładających integralną ochronę zabytkowych przestrzeni i ich wyposażenia.

Cel kierunkowy 2 ZAANGAŻOWANIE SPOŁECZNE W ZAKRESIE OCHRONY I PROMOCJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Priorytet 1: Pogłębianie poczucia odpowiedzialności za wielokulturowe dziedzictwo regionu

Kierunek działania 1.1. Intensyfikacja działań edukacyjnych

1. wprowadzanie profilowanych zajęć edukacyjnych w szkołach na temat dziedzictwa kulturowego regionu,
2. organizowanie otwartych imprez informacyjnych i warsztatów w celu kształcenia umiejętności korzystania z portali informacyjnych poświęconych dziedzictwu kulturowemu regionu,
3. wsparcie organizacji szkoleń i konferencji propagujących wiedzę nt. dziedzictwa kulturowego regionu kierowanych do mieszkańców i środowisk opiniotwórczych.

Kierunek działania 1.2. Poszerzanie kompetencji nauczycieli w zakresie wiedzy o regionie

1. szkolenie nauczycieli w zakresie wiedzy o dziedzictwie kulturowym Dolnego Śląska,
2. wspieranie inicjatyw mających na celu przygotowanie pomocy dydaktycznych do edukacji regionalnej.

Kierunek działania 1.3. Intensyfikacja działań popularyzatorskich w zakresie dziedzictwa kulturowego regionu

1. upowszechnienie dostępu do cyfrowych baz danych dotyczących dziedzictwa kulturowego,
2. opracowanie na bazie istniejącej literatury przedmiotu serii krótkich przewodników, atrakcyjnych w przekazie, nowoczesnych w formie i poprawnych merytorycznie,
3. dbałość o miejsca pamięci i martyrologii (wsparcie działań konserwatorskich, tablice informacyjne).

Kierunek działania 1.4. Promocja specyficznych wartości kulturowych jako marki Dolnego Śląska

1. promocja regionalnych produktów turystycznych i wybranych walorów kulturowych regionu, np. architektury militarnej, sakralnej, kuchni regionalnej,
2. podejmowanie i wspieranie działań reklamowych o zasięgu lokalnym i ponadregionalnym (telewizja, radio, Internet),
3. zabezpieczenie charakteru tradycyjnej zabudowy, propagowania typowych dla danego regionu (miejsca) formy zabudowy,
4. zachowanie dominant w krajobrazie jako elementów wyróżniających dolnośląskie miejscowości.

Priorytet 2: Aktywizacja społeczności i podmiotów lokalnych

Kierunek działania 2.1. Wspieranie organizacji pozarządowych i liderów lokalnych w zakresie ochrony i promocji dziedzictwa kulturowego

1. ożywienie funkcji społecznego opiekuna zabytków,
2. wspieranie proturystycznych projektów rewitalizacyjnych,
3. wsparcie oddolnych inicjatyw na rzecz ochrony pamięci i dziedzictwa kulturowego „w skali mikro” (obejmujących np. wieś, dawny klucz dóbr),
4. wykorzystywanie sieci placówek muzealnych i bibliotecznych do budowania aktywności lokalnych społeczności w oparciu o dziedzictwo historyczne i kulturowe okolicy,
5. organizacyjne i materialne wspieranie autentycznych przejawów kultury ludowej.

Kierunek działania 2.2. Wspieranie współpracy międzysektorowej i inicjatyw ponadlokalnych

1. promocja działań przekraczających granice administracyjne i obejmujących obszary stanowiące historycznie zwartą całość,
2. wspieranie inicjatyw o już ugruntowanej pozycji (np. Europejskie Dni

Dziedzictwa, konkurs „Przyjazna Przestrzeń Publiczna”, Dolnośląski Festiwal Architektury itp.).

Kierunek działania 2.3. Upowszechnianie kreatywnych postaw wobec dziedzictwa kulturowego

1. rozszerzanie zasobów portalu e-DS przy wykorzystaniu aktywności społecznej,
2. promocja istniejących w regionie tematycznych baz danych i działań opartych na folksonomii,
3. wspieranie oryginalnych przedsięwzięć i inicjatyw wykorzystujących zasoby dziedzictwa historycznego i kulturowego regionu.

Program zwraca również uwagę, że w polityce jednostek samorządu terytorialnego i pozostałych instytucji związanych pośrednio lub bezpośrednio z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego powinna być również umiejętność właściwego zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego. Proces właściwego zarządzania zasobami przyczyni się m.in. do kreowania dochodów i pobudzania zatrudnienia w regionie w określonych obszarach związanych m.in.: z turystyką kulturową, nieruchomościami zabytkowymi, tradycyjnymi uprawami, rzemiosłem, sztuką regionalną, etc. Ponadto wpłynie na estetykę miejsca oraz jego walory ekologiczno-przestrzenne.

PROGRAM ROZWOJU TURYSTYKI DLA WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

W Programie najważniejszą pozycję wśród turystycznych walorów krajoznawczych o charakterze kulturowym zajmują zabytki architektury i budownictwa. Turystyczna waloryzacja zabytków wyłoniła listę najcenniejszych obiektów zabytkowych województwa.

Warunkiem zainteresowania turystycznego zabytkami archeologicznymi jest ich odpowiednie wyeksponowanie w terenie i przystosowanie dla potrzeb zwiedzających. Dotyczy to przede wszystkim stanowisk archeologicznych o własnej,

czytelnej formie krajobrazowej. Analiza grup walorów województwa dolnośląskiego pozwala stwierdzić, że m.in.:

- liczne tereny i obiekty zabytkowe dają możliwość tworzenia i eksploatawania szlaków krajoznawczych,
- istnieje możliwość tworzenia szlaków historycznych, edukacyjnych wykorzystujących lokalizację rzadkich miejsc ważniejszych bitew oraz martyrologii z okresu II wojny światowej.

Zwiększenie atrakcyjności zabytków ma odbywać się m.in. poprzez ożywienie zabytków cyklicznymi imprezami, odpowiednią infrastrukturą i kalendarzem imprez.

Mocnymi stronami rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku są wysokie walory kulturowe łączące dorobek kultur: polskiej, czeskiej, austriackiej i niemieckiej oraz rozbudowana baza turystyczna, zwłaszcza w rejonach górskich i uzdrowiskowych. Program wskazuje także słabe strony rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku, do których należą m.in.: zły stan zabytków oraz brak sprawnego regionalnego i lokalnego systemu informacji turystycznej.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU LUBAŃSKIEGO

Na rok 2016 powiat lubański nie posiada opracowanego Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STRATEGIA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY LUBAŃ

Strategia rozwoju gminy Lubań na lata 2014-2024 przyjęta uchwałą Rady Gminy Lubań z dnia 19 maja 2015 r. nr V/32/2015 zawiera następujące zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego:

Strefa środowiskowo-kulturowa stanowi obszar strategiczny obejmujący cele i kierunki zadań określone w oparciu o dobre rozpoznanie walorów środowiskowych i kulturowych Gminy Lubań.

Priorytet 2 - Zasoby przyrodnicze i kulturowe.

Cele i kierunki zadań strategicznych:

Ochrona i opieka nad zabytkami oraz ochrona krajobrazu kulturowego poprzez priorytetowe traktowanie obszarów wartościowych kulturowo w kształtowaniu polityki przestrzennej gminy:

- 1) Odbudowa obecnie zaniedbanych założeń pałacowo-parkowych na terenie gminy i przeznaczenie ich na cele związane z turystyką, rekreacją, wypoczynkiem, nauką oświatą i kulturą;
- 2) Przeprowadzenie prac porządkowych oraz nasadzeń zieleni wysokiej i niskiej w obrębie zespołów pałacowo-parkowych;
- 3) Popularyzacja zagadnień związanych z miejscową tradycją budowlaną i zabytkami regionu (animacje kulturowe, nowe ścieżki dydaktyczne);
- 4) Opracowanie programu promocji i reklamy gminy w oparciu o obiekty zabytkowe;
- 5) Wspieranie działań lokalnych mających na celu poszanowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- 6) Wspieranie działań na rzecz ochrony i promocji tradycji lokalnych.

Wykorzystanie zasobów i walorów krajobrazu kulturowego gminy w rozwoju turystyki:

- 1) Wykonanie aktualizacji gminnej ewidencji zabytków;

- 2) Przeprowadzenie inwentaryzacji obiektów małej architektury jako świadectwa kulturalnej przeszłości regionu (krzyże, kapliczki przydrożne, miejsca pamięci);
- 3) Opracowanie zintegrowanego systemu informacji wizualnej dotyczącej zasobów i walorów dziedzictwa kulturowego w odniesieniu do najcenniejszych przestrzeni, miejsc i obiektów;
- 4) Opracowanie i wytyczenie szlaków bazujących na lokalnym dziedzictwie;
- 5) Opracowanie mapy ukazującej zasoby krajobrazu kulturowego na tle walorów przyrodniczych i atrakcji turystycznych;
- 6) Wykonanie prac odtworzeniowych przy najcenniejszych obiektach;
- 7) Promocja zasobów i walorów krajobrazu kulturowego gminy za pośrednictwem mediów, Internetu.

Bezpośrednie działania na rzecz ratowania obiektów zabytkowych:

- 1) Przeciwdziałanie dewastacji i niszczeniu obiektów zabytkowych na terenie gminy poprzez okresową ocenę stanu ochrony zabytków;
- 2) Przekazywanie informacji właścicielom obiektów zabytkowych o możliwościach korzystania z programowych funduszy zewnętrznych na dofinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkach;
- 3) Analiza i aktualizacja gminnego programu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych;
- 4) Aktywizacja mieszkańców na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez stworzenie systemu zachęt finansowych do dbałości o ochronę zabytków oraz organizacja konkursów promujących ochronę dziedzictwa kulturowego;
- 5) Udzielanie dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków na wniosek właścicieli w latach 2014- 2016;
- 6) Stworzenie nowych produktów turystycznych w oparciu o istniejące obiekty zabytkowe poprzez wykorzystanie środków zewnętrznych w celu remontu i dostosowania obiektów do potrzeb turystyki oraz umiejscowienie poszczególnych obiektów na szlakach turystycznych.

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUBAŃ

Dokument precyzuje najważniejsze zasady związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, a także wyznacza strefy ochrony konserwatorskiej. Zasady przedstawiają się następująco:

1. W szczególności należy dążyć do zachowania historycznej formy budynków istniejących i pierwotnego układu przestrzennego miejscowości, w tym zespołów budowlanych, pojedynczych obiektów, form zaprojektowanej zieleni, historycznego układu wsi (dotyczy obiektów wpisanych do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków).

2. Zasady kształtowania zabudowy (dotyczy obiektów wpisanych do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków):

- przy remontach obiektów zabytkowych należy stosować tradycyjne techniki i materiały budowlane (dachówka ceramiczna, kamień, drewno, stolarka drewniana),
- należy zachować jednolitą formę bryły i elewacji budynków (szczegóły należy określić w mpzp),
- należy zachować dekorację elewacji i wyposażenie zabytku (stolarka drzwiowa, witryny sklepowe, witraże, itp.),
- należy unikać elementów wykończeniowych o niskich wartościach estetycznych takich jak siding - PCV,
- zakazuje się stosowania dachów o mijających się połaciach na wysokości kalenicy oraz dachów o asymetrycznym nachyleniu połaci,
- należy dążyć do zachowania i wyeksponowania drewnianej konstrukcji przysłupowo-zrębowej i szkieletowej. Zabrania się stosowania okładzin z PCV na elewacjach, ocieplania z zewnątrz budynków o konstrukcji drewnianej,

szkieletowej oraz budynków murowanych o bogatym wystroju architektonicznym,

- zabrania się prowadzenia przewodów wentylacyjno - spalinowych po elewacjach budynków zabytkowych,
- zaleca się restaurację i modernizację techniczną obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do zabytkowej wartości obiektów.

3. Zasady kształtowania nowej zabudowy:

- kształtowanie nowej zabudowy w obrębie historycznie ukształtowanej zabudowy musi uwzględniać kontekst kulturowy i historyczny danego obszaru oraz nawiązywać do cech architektury regionalnej,
- nowa zabudowa zlokalizowana w obrębie historycznie ukształtowanej powinna nawiązywać gabarytami i formą do historycznej miejscowej tradycji architektonicznej (cechy regionalne architektury) i kompozycji przestrzennej (skonkretyzowanie nastąpi w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego poprzez wprowadzenie konkretnych zapisów w zakresie skali, formy bryły, rozmiarów i linii zabudowy, a w szczególności technologii budowania, systemów budowania, cech architektonicznych (nachylenie połaci i forma dachów, opracowanie elewacji i jej elementów składowych, kolorystyka, stosowanie historycznych gabarytów i proporcji stolarki okiennej i drzwiowej, detale wspomagające architekturę, np. lukarny), stosowanie materiałów naturalnych (tradycyjnych)),
- w nowej zabudowie, zlokalizowanej w nowych obszarach poza historyczną zabudową, dopuszcza się wprowadzenie innych rozwiązań architektonicznych, kształtów dachów, materiałów, wykończenia itp.

4. Zasady ochrony założeń pałacowo-parkowych:

- zaleca się odbudowę założeń pałacowo-parkowych na terenie gminy i przeznaczenie ich na określone cele,

- założenia pałacowo-parkowe mogą stać się istotnym elementem aktywizacji i rozwoju każdej wsi. Winny one pełnić funkcje w pierwszym rzędzie związane z turystyką, rekreacją, wypoczynkiem, nauką, oświatą i kulturą,
- obiekty te mogą też być wykorzystane do celów mieszkalnych z wyłączeniem mieszkalnictwa wielorodzinnego lub też pełnić inne funkcje, np. siedziby firm, miejsca zjazdów i konferencji. Właściwe dobranie funkcji ma istotne znaczenie dla zachowania substancji zabytkowej,
- w obrębie zespołów pałacowo-parkowych na terenie gminy zaleca się przeprowadzenie prac porządkowo-modernizacyjnych oraz nasadzenia zieleni wysokiej i niskiej.

Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego oraz granice wyznaczonych stref ochrony konserwatorskiej mogą podlegać weryfikacji przy zmianach dotyczących zagospodarowania poszczególnych terenów, szczególnie pod nową zabudowę.

Jeśli chodzi o wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej, to są one zgodne z treścią miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Lubań, który został opisany poniżej.

Dodatkowo wskazane są następujące kierunki działań polityki gminnej, które są zgodne z treścią gminnego programu opieki nad zabytkami:

- Proponuje się popularyzację zagadnień związanych z miejscową tradycją budowlaną i zabytkami regionu (edukacja mieszkańców: m.in. spotkania ludności z pracownikami służb konserwatorskich, tworzenie ścieżek edukacyjnych dla młodzieży szkolnej, tworzenie dydaktycznych ścieżek turystycznych),
- Proponuje się opracowanie programu promocji i reklamy gminy w oparciu o obiekty zabytkowe (wykorzystanie obiektów zabytkowych do aktywizacji gospodarczej),
- Proponuje się wspieranie działań lokalnych mających na celu poszanowanie materialnego dziedzictwa kulturowego,
- Proponuje się ochronę i promocję tradycji lokalnych.

MIEJSCOWY PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY LUBAŃ

Dokument został przyjęty uchwałą Nr XXIII/134/2005 Rady Gminy Lubań z dnia 29 kwietnia 2005 roku. W swojej treści zawiera podstawowe zasady, które należy stosować w odniesieniu do ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

1. Na całym obszarze objętym planem w przypadku natrafienia podczas robót ziemnych na obiekty mające charakter zabytku archeologicznego - o odkryciu należy niezwłocznie powiadomić wojewódzkiego konserwatora zabytków.
2. Strefami „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmuje się obszary szczególnie wartościowe, o zachowanej historycznej strukturze przestrzennej. W granicy strefy „A” ustala się bezwzględny priorytet wymagań i ustaleń konserwatorskich nad względami wynikającymi z prowadzonej działalności inwestycyjnej, gospodarczej i usługowej. Działania konserwatorskie zmierzające do zachowania i uczytelnienia historycznego układu przestrzennego i konserwacji jego głównych elementów takich jak rozplanowanie i przebieg głównych ciągów komunikacyjnych, kompozycji wnętrz urbanistycznych, historyczne linie zabudowy, kompozycje układów zieleni zabytkowej oraz podziały własnościowe. Działalność inwestycyjna, budowlana oraz przebudowy, remonty, adaptacje, dostosowanie do współczesnej funkcji, podziały nieruchomości znajdujących się w obszarze strefy oraz wprowadzanie nowych nasadzeń zieleni wysokiej wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.
3. Strefy „B” ochrony konserwatorskiej ustalono dla obszarów o stosunkowo dobrze zachowanych głównych elementach historycznej struktury przestrzennej, w obrębie której należy utrzymać podstawowe elementy zespołu zabytkowego - rozplanowanie, rodzaj użytkowania działek, typ zabudowy. Działalność inwestycyjna w obrębie stref „B” winna być prowadzona z uwzględnieniem istniejących związków przestrzennych i planistycznych. Z wojewódzkim konserwatorem zabytków winny być

- uzgadniane działania inwestycyjne przy obiektach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz prace dotyczące ciągów komunikacyjnych - zmiany lub korekty przebiegu dróg. Nowopowstające obiekty winny podlegać uzgodnieniu w zakresie usytuowania, gabarytów, form dachu oraz wyglądu elewacji.
4. W obrębie stref „A” i „B” wymagane jest usuwanie elementów dysharmonizujących oraz dostosowanie nowej, uzupełniającej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali, formy i ukształtowania brył budynków, przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej. W przypadku remontu lub wymiany okien i drzwi w budynkach o walorach historycznych należy zachować wielkość otworów, tradycyjne podziały skrzydeł oraz utrzymać istniejące dekoracje powiązane z tymi otworami (obramienia, nadokienniki, parapety, podokienniki). Ustala się stosowanie w remontowanych i projektowanych budynkach tradycyjnych, naturalnych materiałów (drewno, kamień, tynki naturalne, dachówki ceramiczne itp. z dopuszczeniem sztucznego łupka) zakazując stosowania okładzin elewacyjnych z tworzyw sztucznych i agresywnej kolorystyki.
 5. Należy dążyć do pełnej rewaloryzacji znajdujących się w obszarze stref obiektów zabytkowych - wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.
 6. Na rysunku planu przedstawiono obszary i obiekty wpisane do rejestru zabytków wraz z ich numerami rejestru. Pałac w Mściszowie o numerze 761 uległ całkowitemu zniszczeniu, zaleca się wykreślenie go z rejestru.
 7. Prowadzenie wszelkich robót budowlanych przy obiektach ujętych w rejestrze zabytków wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.
 8. Prace budowlane wymagające pozwolenia na budowę - prowadzone w obiektach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków - wymagają zaopiniowania przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Dopuszcza się rozbiórkę budynków i budowli znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, a nie wpisanych do rejestru zabytków, gdy jest to uzasadnione względami technicznymi.

9. Obiekty znajdujące się w spisie konserwatorskim dóbr kultury zalecane do ujęcia w gminnej ewidencji dóbr kultury stanowią załącznik nr 4 do nin. uchwały - „Spis budynków i obiektów wskazanych do ujęcia w gminnej ewidencji dóbr kultury”. W przypadku remontów tych obiektów ustala się wymóg zachowania jednolitej formy i elewacji budynków, wymóg sporządzania projektów kolorystyk i wykończenia elewacji. Rozbiórka tych obiektów może zostać uzależniona od wykonania ich kart ewidencyjnych.
10. Na terenach w sąsiedztwie stanowisk archeologicznych wyznaczono w rysunku planu strefy obserwacji archeologicznej „OW”, wszelkie prace ziemne na tych obszarach winny być uzgadniane z wojewódzkim konserwatorem zabytków.
11. Grodzisko z późnego średniowiecza znajdujące się w obrębie Pisarzowice [a także w obrębie Nawojów Śląski] zostało wpisane do rejestru zabytków - projektowanie i prowadzenie jakichkolwiek robót budowlanych, a w szczególności robót ziemnych może odbywać się za zezwoleniem wojewódzkiego konserwatora zabytków.
12. Na całym obszarze objętym planem ustala się zasadę harmonijnego kształtowania przestrzennego istniejących układów urbanistyczno-architektonicznych i projektowanej zabudowy, dostosowując do otoczenia gabaryty projektowanych obiektów.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY LUBAŃ

6.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY LUBAŃ

Gmina Lubań - położona jest w zachodniej części województwa dolnośląskiego, w powiecie lubańskim, w obrębie Pogórza Izerskiego. Gmina otacza miasto Lubań, sąsiaduje poza tym z następującymi gminami: Nowogrodzic, Pieńsk, Zgorzelec, Siekierczyn, Platerówka, Leśna, Olszyna i Gryfów. Przez gminę prowadzą ważne szlaki

komunikacyjne prowadzące ze Zgorzelca do Jeleniej Góry oraz z Miłoszowa i Leśnej do Nowogrodźca i Bolesławca.



Położenie Gminy Lubań na tle powiatu lubańskiego

Powierzchnia gminy to 142,15 km², a teren ten zamieszkuje 6571 osób (dane na 2015 rok). Daje to średnią gęstość zaludnienia niecałe 46 osób/km².

Centrum administracyjno-usługowym dla gminy jest miasto Lubań, którego znaczenie wzrosło po reformie administracyjnej i awansowaniu do roli siedziby powiatu. Tu również znajduje się siedziba Urzędu Gminy Lubań. Miasto jest ważnym ośrodkiem o funkcjach ponadlokalnych, o rozwiniętych funkcjach społeczno-gospodarczych. Wiodącymi funkcjami w mieście są: mieszkalnictwo, administracja, usługi, handel i przemysł.

Główną oś hydrograficzną obszary gminy wyznacza rzeka Kwisa - największy dopływ Bobru. Warunki glebowe w gminie są korzystne dla rolnictwa. Przeważają

gleby dobre i bardzo dobre. Największy udział mają gleby klasy II i III, należące do kompleksu pszennego dobrego i pszennego bardzo dobrego.

Tereny zalesione zajmują nieco ponad 3000 ha, co stanowi prawie 22% powierzchni gminy. Nie stanowią one dużych zwartych kompleksów występując głównie na obrzeżach gminy. Siedliska leśne i wiek drzewostanów są zróżnicowane.

Gmina Lubań posiada 3 pomniki przyrody ożywionej, 88 obiektów o walorach pomników przyrody ożywionej oraz 21 zbiorowisk roślinności kształtowanej (12 cmentarzy i 9 parków podworskich). Spośród istniejących pomników przyrody niewątpliwie najciekawszy jest „cis henrykowski”, uznawany za najstarsze drzewo w Polsce (oceny na około 1250 lat) oraz aleja lipowa w Jałowcu.

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY LUBAŃ

Najwcześniejsze ślady obecności człowieka między Nysą Łużycką a Kwisą wykryto w rejonie Zgorzelca, Koźlic, Łagowa i Sieniawki. Datowane są na środkową epokę kamienia - mezolit. Ówczesne plemiona prowadziły koczowniczy tryb życia. W młodszej epoce kamienia, w połowie 5 tysiąclecia p.n.e. w dolinach rzek osiedlali się rolnicy – hodowcy. Rozwijało się także górnictwo, tkactwo, garncarstwo. Proces zasiedlania tych terenów nasilił się od połowy XIII wieku p.n.e. Na obszarach między Łabą a Wisłą rozwijała się wówczas, wybitnie rolnicza, kultura łużycka. Pod względem etnicznym ludność tej kultury uważana jest za przodków Słowian. Rozkwit kultury łużyckiej nastąpił w tzw. okresie halsztackim (650-450 r. p.n.e.). Powstawały w tym czasie osady obronne - grody.

W okresie wykształcania się stosunków feudalnych (ok. VI wiek n.e.) powstawały i umacniały się siedziby plemion słowiańskich. Nad środkowym biegiem Nysy osiedliły się plemiona serbołużyckie. Pierwsze pisemne wzmianki o plemionach zamieszkujących między Nysą a Kwisą podaje Geograf Bawarski, który w połowie IX wieku opisał plemiona Słowian Zachodnich. W okolicach Zgorzelca zamieszkiwali Biezuńczanie (Bieśniczanie), których głównym ośrodkiem był gród na Bieśnicy (obecnie Landeskronen). Wymieniony obszar był dość gęsto zaludniony. Główne ośrodki grodowe to: Pieńsk, Tylice, Koźlice, Niedów, Białogórze, Sulików, Leśna, Zawidów.

Biezuńczanie, pod koniec IX lub X wieku, wchłonięci zostali przez plemię Milczan, pochodzące z okolic Budziszyna. Obszar gdzie współcześnie leży miasto Lubań określany był mianem Milska. W XII wieku zaniknęła nazwa Milsko, a Milczan nazywa się dotąd Łużyczynami Górnymi. Łużycanie nie stworzyli jednolitej organizacji państwowej, ale militarne związki plemienne, które rozpadły się gdy dowodzący książę Miliduch zginął w bitwie pod Gerą w 806 r. Na przełomie X i XI wieku Milsko było terenem spornym pomiędzy Czechami, Polską i Marchią Miśnieńską. W 1002 r. Bolesław Chrobry zajął Łużycę. Dało to początek długotrwałym bojom o tę krainę, między Bolesławem a Henrykiem V. Do roku 1241 granica pomiędzy Czechami a Polską była płynna. Na mocy pokoju budziszynskiego z 1018 r., obszary te przyznano Polsce, lecz już w 1031r. za Mieszka II, Milsko odpadło od Polski i w efekcie włączone zostało do Czech.

W XII wieku rozpoczęła się kolonizacja niemiecka, w wyniku której zmienił się etniczny i językowy charakter tych ziem. Na niektórych obszarach przewagę zdobył żywioł napływowy. Do końca XIII wieku powstał pas niemieckiej kolonizacji. Pomiędzy Zgorzelcem a Lubaniem przebiegał szlak handlowy z zachodu na wschód - tzw. Wysoka Droga. Po obu jego stronach od końca XIII wieku, a zwłaszcza na początku XIV wieku, najczęściej w zwartych skupiskach, osiedlali się koloniści niemieccy.

Przed 1230 r. nastąpiła lokacja Lubania, a wkrótce po niej król czeski oddał Milsko margrabiemu brandenburskiemu. W 1253 r. Górne Łużycę znalazły się pod rządami dynastii askańskiej. W 1319 r., po wygaśnięciu dynastii askańskiej, książę jaworski Henryk I zgłosił swe prawa do Łużyc. Rada miejska Zgorzelca złożyła mu hołd na okres 1 roku w zamian za obietnicę dochowania obowiązujących przywilejów. Książę oparł swe rządy o rody rycerskie sprowadzone ze Śląska. W latach 1259-1319 Górne Łużycę przynależały do Marchii Brandenburskiej.

W 1337 r. Henryk Jaworski zrzekł się na rzecz Jana Luksemburczyka swoich praw do wschodnich Łużyc w zamian za dożywotnie władanie ziemią głogowską. Układ ten zakończył krótkotrwałe władztwo śląskich książąt piastowskich nad Łużycami. Górne Łużycę w tym tzw. Okręg Kwisy znalazły się ponownie w państwie czeskim. Okręg ten tworzył pogranicze trzech krajów - Łużyc, Śląska i Czech. Głównymi ośrodkami były Leśna, Świecie, Czajków.

W 1346 r. powstał Związek Sześciu Miast Łużyckich obejmujących: Budziszyn, Kamieniec, Lubij, Żytawę, Zgorzelec i Lubań. Przyczyniło się to do wzmocnienia bezpieczeństwa przyległego obszaru. Drugim istotnym ośrodkiem wschodniej dzielnicy Górnych Łużyc był obok Lubania, Zgorzelec, gdzie krzyżowały się dwa szlaki komunikacyjne (z Niemiec pd. - Wrocław i dalej przez Kraków na Ruś, z Czech via Słubice nad Bałtyk). W 1427 r. na ziemię łużyckie wtargnęli husyci. Zdobyli Lubań, spustoszyli okolice Zgorzelca. Podobnie stało się w 1429 r. i 1431 r. (zniszczenie Lubania, oblężenie Zgorzelca).

W 2 połowie XV wieku o Łużyce spierali się zbrojnie królowie czeski Jerzy z Podiebradów i węgierski Maciej Korwin. Łużyczanie złożyli hołd Korwinowi. Po śmierci tego ostatniego, następca króla Jerzego Władysław Jagiellończyk uzyskał koronę węgierską a wraz z nią i Łużyce. W latach 1504-1506 godność namiestnika Łużyc piastował brat Władysława Jagiellończyka, późniejszy król polski Zygmunt Stary. W okresie reformacji, w XVI wieku, nastąpiły istotne zmiany religijne. Przy katolicyzmie pozostali jedynie poddani klasztoru lubańskiego.

Na początku wojny 30-letniej, w 1623 r. cesarz Ferdynand II oddał Górne Łużyce w zastaw sprzymierzonemu elektowi saskiemu. Na mocy pokoju pruskiego w 1635 r. ziemia Łużycka formalnie przeszła na dwa stulecia (do 1815 r.) w dziedziczne posiadanie elektorskiej linii Wettynów. Wojna trzydziestoletnia zniszczyła i zubożyła kraj. Szlachta zwiększyła wyzysk chłopów, co doprowadziło do buntów chłopskich. Bunt taki przybierały nieraz radykalny charakter, m.in. w Radostowie czy Piszczowicach.

W kwietniu 1812 r. przez Zgorzelec, Lubań, Bolesławiec przyciągnęły wojska Napoleona wracające z Hiszpanii. Zakończenie wojen napoleońskich nie przyniosło jednak korzyści Łużyczanom. Znaczna część Łużyc przeszła pod władzę Prus. W wyniku ustaleń kongresu wiedeńskiego teren między Nysą a Kwisą włączono pod administrację śląskich władz prowincjonalnych co przekreśliło dotychczasowe związki z obszarem Górnych Łużyc.

Od 2 połowy XIX wieku do czasów III Rzeszy obserwować można było zjawisko Ostflucht - ściągania na uprzemysłowione tereny zachodnie mieszkańców wschodnich prowincji. Ludzie ci zatrudniani byli przede wszystkim w handlu i rzemiośle.

Po drugiej wojnie światowej Dolny Śląsk wraz z Lubaniem znalazł się w granicach państwa Polskiego. W chwili obecnej administracyjnie tereny te podzielone są na gminę miejską i wiejską Lubań, obie z siedzibą w mieście Lubań.

6.3 ZABYTKI NIERUCHOME I HISTORYCZNE UKŁADY WSI

Na terenie Gminy Lubań znajduje się wiele przykładów architektury sakralnej, pałacowej oraz dworsko-folwarcznej, które są cennymi, ciekawymi i wartymi poznania obiektami. Teren Gminy jest bogaty w znaleziska archeologiczne, przede wszystkim w związku z wielowiekową historią tych terenów. Istotną wartością są zachowane historyczne układy ruralistyczne większości wsi, których kształt jest doskonale widoczny.

Ciekawa jest też zabudowa wsi, charakterystyczna i jednolita dla całego terenu gminy. Przeważają w niej budynki mieszkalno-gospodarcze kamienne, ceglane z przełomu wieków, ustawiane względem siebie pod kątem prostym, tworzące najczęściej układy trzy obiektowe. Budynki mieszkalne czterech typów: 1 - kamienne, 2 - ceglane, 3 - o konstrukcji szachulcowej, 4 - willowe.

Typ 1 - budynki kamienne, nietynkowane, na rzucie wydłużonego prostokąta, piętrowe, przykryte dwuspadowym dachem o kącie nachylenia 40-45°, kryte dachówką karpiówką. Elewacje szczytowe dwu lub trój osiowe, elewacje boczne wieloosiowe. Wejście na osi od strony podwórka. Prostokątne okna i drzwi o obramieniach ceglanych - budynki murowane, tynkowane o gabarytach jak wyżej, dachach dwuspadowych lub naczółkowych i białych tynkowanych obramieniach okiennych.

Typ 2 - budynki ceglane, nietynkowane o elewacjach zdobionych różnymi układami polichromowanych cegieł, akcentujących podziały elewacji. Gabaryty i forma architektoniczna jak wyżej.

Typ 3 - budynki o konstrukcji szachulcowej, przeważnie z 2 połowy XIX wieku. Rzuty budynków prostokątne, parter ceglany, piętro szachulcowe. Tynkowane elementy murowane. Dachy dwuspadowe lub naczółkowe, kryte dachówką. W

połaciach dachu otwarcia typu wole oko. Elewacje szczytowe dwu- lub trójosiowe, często szczyty deskowane pionowo.

Typ 4 - budynki willowe, nieliczne, z początku XX wieku, o skromnych formach i detalach secesyjnych. Budynki gospodarcze - kamienne lub ceglane, nietynkowane, na rzucie prostokąta, parterowe o dachach dwuspadowych, czasem z otwarciami połaci - wolimi oknami, kryte dachówką.

Nadproża okien i drzwi proste lub odcinkowe, ceglane. Gospodarstwa często wydzielane są drewnianymi płotami sztachetowymi.

Krótką charakterystyką waloru zabytkowego poszczególnych wsi przedstawia się następująco:

Henryków Lubański

Duża wieś położona nad ciekim Bród wzdłuż drogi lokalnej o kierunku wschód - zachód i drogi miejskiej równoległej do niej, przecięta drogą główną o kierunku północ - południe.

Najważniejszym obiektem zabytkowym jest tu kościół parafialny wymieniany już w 1346r., przebudowany w 1919r., a rekonstruowany w latach 1947 - 1950. Jest to budowla orientowana, murowana z kamienia, tynkowana, jednonawowa z niewyodrębnionym, zamkniętym trójbocznym prezbiterium z nie wysoką wieżą od zachodu oraz sygnaturką kryty dachówką. Ogrodzony jest kamiennym murem wykończonym materiałami jw., z bramą wejściową od wewnątrz z podcieniami i dostawioną kaplicą. Przed wejściem głównym stoi kamienna figura.

Charakterystyczne dla wsi budynki to fabryka z końca XIX wieku, obecnie pełniąca funkcję Schroniska Młodzieżowego „Pod Cisem” i była szkoła z I ćwierci XX wieku. Zabudowa wsi jest dość gęsta. Zachowały się transformatory i kapliczki przydrożne. Wieś nasycona zabudową świecką i sakralną o wartościach kulturowych, niewielki stopień zabudowy nowej, zachowany historyczny układ ruralistyczny, rozłóg pól. Stan obiektów zabytkowych - niezadowolający, większość wymaga remontów.

Jałowiec

Niewielka wieś oparta o meandrującą drogę lokalną o kierunku północ - południe. Najważniejszym obiektem zabytkowym jest tu założenie pałacowo-parkowe złożone z pałacu neoklasycystycznego z pierwszej połowy XIX wieku, modernizowanego w 2 połowie XIX wieku, na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjnego z trzysiosowymi ryzalitami w fasadzie i elewacji ogrodowej, zwieńczonymi trójkątnymi, płaskorzeźbionymi tympanonami. Balkony ryzalitu wspierają kolumny w porządku toskańskim. Oficyny i zabudowania gospodarcze przy pałacu murowane z 1 i 2 połowy XIX wieku - stajnia, wozownia, obora, stodoła. Przy pałacu od zachodu ogród ozdobny założony prawdopodobnie wraz z budową rezydencji. Po przeciwległej stronie ogrodu wydzielono ceglany murem, tereny sadu i mauzoleum neogotyckiego o formie baldachimu. Mauzoleum z cegły i w kamiennym detalu. Wewnątrz dawniej znajdował się sarkofag z rzeźbą (po 1870r.). Na osi mauzoleum, po południowo - zachodniej stronie pomnikowa aleja lipowa z 2 połowy XVIII wieku. Zespół nieużytkowany w złym stanie technicznym. Zachował się także cmentarz ewangelicki z XIX wieku z ruinami kościoła.

Zabudowa mieszkalno-gospodarcza wsi jest skromniejsza, rozproszona, dziewiętnastowieczna w typach 1 i 2 (podział podany wyżej).

Wartość kulturowa wsi polega na zachowaniu wszystkich elementów historycznych jej układu, nieznacznym przekształceniach i udziale współczesnej zabudowy. Stan obiektów zabytkowych - niezadowalający, większość wymaga remontów.

Kościelnik i Kościelniki Dolne

Wieś średniej wielkości położona nad rzeką Kwisą przy drodze głównej Lubań Śląski - Leśna, o kierunku północ - południe. Równoległe przez wieś przebiega linia kolejowa. Najważniejsze obiekty zabytkowe wsi stanowią: kościół z cmentarzem oraz zespół pałacu z folwarkami i parkiem.

Kościół pw. Ścięcia św. Jana Chrzciciela wzmiankowany w połowie XIV wieku, obecny z 1725r. jest budowlą o skromnej architekturze z charakterystyczną drewnianą sygnaturką otoczony jest murem, w którym od wewnętrznej strony zachowały się nisze z nagrobkami. Całość położona nad rzeką w otoczeniu starodrzewia.

Zespół pałacowy złożony z późnoklasycystycznego pałacu z około 1820r., folwarku, parku i stawów hodowlanych, usytuowany jest w malowniczo ukształtowanym terenie w południowo - zachodniej części wsi. Pałac kamienny, otynkowany na planie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty dachem mansardowym. Fasada dziewięcioosiowa z podcieniami kolumnowymi w porządku toskańskim. Okna prostokątne z opaskami, portal w prostym obramieniu. Centralną część posiadłości zajmuje dziedziniec folwarczny założony na planie wydłużonego prostokąta, otoczony zabudowaniami gospodarczymi i pałacem w narożniku północno - wschodnim. W latach 20-tych XIX wieku powstał na terenie posiadłości niewielki park romantyczny (po stronie wschodniej pałacu). Obecnie pałac pełni funkcję mieszkalną - obiekt wielorodzinny. Stan dostateczny. Natomiast zabudowania gospodarcze w złym stanie technicznym, stawy i ogród zaniedbane.

Ponadto we wsi znajduje się funkcjonująca prywatna XX-wieczna cegielnia. Zachował się też charakterystyczny zespół budynków kolejowych - budynek stacji, budynek gospodarczy i szalet. Zabudowa mieszkalno-gospodarcza: wszystkich typów (podane wyżej). Najczęstszy typ 1 i 2, kilka budynków willowych, nieliczne szkieletowe.

Wartość kulturowa polega na zachowaniu wszystkich elementów rozplanowania i historycznego rozwoju wsi: kościół, pałac z folwarkami, cegielnia, stacja PKP; jednorodności zabudowy mieszkalno-gospodarczej, niewielkim stopniu przekształcenia i niewielkim udziale nowej zabudowy. Stan obiektów zabytkowych - niezadowalający, większość wymaga remontów.

Mściszów

Niewielka wieś położona wzdłuż łuku drogi o kierunku północno - wschodnim, której fragment stanowi droga lokalna i dalej główna Lubań - Gościszów. W części północno - wschodniej wsi stawy hodowlane.

Najważniejszym obiektem zabytkowym jest tu ruina kościoła św. Jerzego, wzniesionego w 1501r., przebudowanego w 1715r. i zniszczonego w 1945r. Zachowane fragmenty wskazują, że była to budowla jednonawowa z wyodrębnionym prezbiterium, murowana z kamienia, ze śladami sgraffitowej dekoracji na elewacjach. Kościół otoczony murem cmentarnym z szesnastowieczną bramą. W pobliżu kościoła plebania (obecnie dom mieszkalny) z połowy XVIII wieku.

Drugi kubaturowy obiekt sakralny we wsi to obecny kościół parafialny pw. Zesłania Ducha Świętego, wzniesiony pierwotnie jako kościół ewangelicki w 1811r. Restaurowany w XX wieku. Jest to budynek na planie prostokąta, wysoki, kryty dachem łamanym. We wnętrzu dwupiętrowe empory. W bezpośrednim sąsiedztwie kościoła - budynek byłej szkoły z 1 połowy XIX wieku. Wymienione wyżej budynki w stanie technicznym zadowolającym.

Zabudowa mieszkalno-gospodarcza historycznie lokalizowana po obu stronach drogi, w pewnym od niej oddaleniu, rozluźniona, reprezentuje typy 1, 2 i 3, przy czym założenia kamienne są tu szczególnie okazałe. Natomiast szczególnie malownicze założenie w typie 3 zachowało się we wschodniej części wsi, nad stawem. We wsi niekorzystnie zaznacza się współczesna zabudowa mieszkaniowa.

Wartość kulturowa wsi polega na zachowaniu wszystkich elementów rozplanowania i historycznego, rozwoju, podstawowym nasyceniu historyczną zabudową mieszkalno-gospodarczą. Stan obiektów zabytkowych - niezadowolający, większość wymaga remontów.

Nawojów Łużycki

Wieś położona nad rzeką Kwisą na kierunku południowy-zachód - północny-wschód. Wzdłuż drogi głównej Lubań - Nowogrodziec.

Najważniejszym obiektem zabytkowym jest tu dwór z częścią obecnie pełniącą funkcję kościoła filialnego pw. Matki Boskiej Szkaplerznej. Wzniesiony pierwotnie w latach 1570-1571, rozbudowany w XVIII wieku, poważnie zniszczony w 1945r., odbudowany w latach 1966-1968. Całość składa się z dwóch skrzydeł ustawionych względem siebie pod kątem prostym. Od strony dziedzińca zachowały się dwukondygnacyjne, renesansowe krużganki, wsparte w parterze na kolumnach tokańskich, na piętrze jońskich. Bogate zdobienia piętra herbami i kariatydami, inskrypcjami. Na elewacjach zachowały się pozostałości renesansowej dekoracji sgraffitowej. Renesansowe fragmenty budowli w bardzo złym stanie.

Do dworu od strony północnej niemal przylegają zabudowania gospodarcze oraz czworaki i lamus. Całość otoczona starodrzewiem tworzy zespół o istotnym znaczeniu kulturowym mimo złego stanu technicznego.

Zabudowa mieszkalno-gospodarcza wsi znacznie rozluźniona. Występują typy zabudowy mieszkalnej 1, 2, 3 przy czym liczne są budynki o 4 osiach w szczycie. Pojawia się też tu na elewacjach eklektyczny detal architektoniczny.

Dość znaczny jest udział nowej, bezstylowej zabudowy mieszkaniowej oraz dysharmonijne obiekty post PGR-owskie. Wartość kulturową obszaru określa jednoznaczność historycznej zabudowy mieszkalno-gospodarczej, a podnosi szczególnie malowniczy krajobraz nadrzeczny - łąki, pola, zarośla, drzewa. Stan obiektów zabytkowych - niezadowalający, większość wymaga remontów.

Nawojów Śląski

Niewielka wieś położona nad rzekami Kwisą i Luciąż, przy drodze lokalnej o kierunku południowy-zachód - północny-wschód i o kierunku północny-zachód. Najważniejszy obiekt zabytkowy wsi to położony u zbiegu ww. dróg zespół dworski z aleją parkową. Budynkowi mieszkalnemu, piętrowemu, murowanemu, tynkowanemu z 2 połowy XVIII wieku towarzyszą zabudowania gospodarcze zgrupowane wokół dwóch dziedzińców. Jest to założenie osiowe, którego przedłużenie stanowi aleja. Obecnie obiekt nie jest użytkowany. Stan techniczny dostateczny. Drugi zespół dworski, położony w południowej części wsi, skromniejszy w założeniu, składa się z budynku mieszkalnego i zabudowań gospodarczych. Dwór -murowany, tynkowany, na rzucie krótkiego prostokąta, piętrowy, kryty dachem mansardowym o fasadzie 7-osiowej z oszczędnym detalem - opaski okienne, płyciny, boniowanie oraz zdobniejszym portalem z wyakcentowanym zwornikiem. Obecnie pełni funkcję mieszkalną wielorodzinną. Zabudowania gospodarcze oskrzydłają czworoboczny dziedziniec wewnętrzny. Stan techniczny zły. Zabudowa mieszkalno-gospodarcza w znacznym stopniu rozluźniona w typach 1 i 2.

Wartość kulturowa obszaru polega na zachowaniu 2 zespołów dworskich, a także na malowniczości krajobrazu nadrzecznego z elementami historycznej zabudowy mieszkalno-gospodarczej. Stan obiektów zabytkowych - niezadowalający, większość wymaga remontów.

Pisarzowice

Duża wieś położona wzdłuż drogi lokalnej o kierunku wschodnio-zachodnim, z której wybiegają drogi poprzeczne. Równolegle wzdłuż wsi prowadzi droga główna

Lubań - Zgorzelec. Przez wieś przepływa potok. Do najważniejszych obiektów zabytkowych wsi należą: kościół, założenia pałacowe (I - V).

Kościół parafialny pw. Macierzyństwa Najświętszej Marii Panny wzmiankowany w 1346r. Obecna świątynia powstała zapewne na przełomie XV i XVI wieku, przebudowana w XVIII wieku. Orientowany, murowany z kamienia, tynkowany, jednonawowy z niewyodrębnionym prezbiterium, bezwieżowy, z drewnianą sygnaturką. Kościół otoczony jest murem i starodrzewiem. Stan techniczny dobry.

W jego bezpośrednim sąsiedztwie zlokalizowany jest zespół pałacowy (I) składający się z pałacu, oficyny pałacowej i zabudowań gospodarczych, usytuowanych wokół kwadratowego dziedzińca. Aktualnie pałac w niemal całkowitej ruinie, wzniesiony na początku XVIII wieku, gruntownie przebudowany w 2 połowie XVIII wieku i w XIX wieku, zniszczony w 1945r. Było to założenie czworoboczne, trójkondygnacyjne z wewnętrznym dziedzińcem. Do pałacu od zachodu przylega ogród ozdobny, od strony zabudowań gospodarczych ogród uprawny. Obecnie zaniedbane. Oficyna piętrowa z zachowanym detalem stiukowym przedstawiającym popiersia ujęte w ornament złożony z ceowników i małżowin. Budynek pełni funkcję mieszkaniową wielorodzinną. Zabudowania gospodarcze w stanie technicznym bardzo złym. Układ przecięty starą drogą folwarczną.

Kolejny cenny obiekt to zespół pałacowo-parkowy II - Pisarzowice Środkowe. Pałac wybudowano prawdopodobnie w 2 połowie XVII wieku, następnie przebudowano w XVIII i XIX wieku. Jest on dwukondygnacyjnym mezaninem na planie prostokąta z dostawioną od zachodu przeszkloną werandą wspierającą taras widokowy. Budynek kryty czterospadowym dachem z sygnaturką i lukarnami. Kondygnacje wydzielono gzymsami i zwieńczono zdobnym gzymsem koronującym. Elewacje 7-o osiowe; w pierwszej kondygnacji dwa prostokątne nadproża podkreślone prostymi nadokiennikami, na osi łukiem pełnym. Portal główny z nadprożem o dekoracji stiukowej. W latach 60-tych XIX wieku założono na terenie dworskich łąk park krajobrazowy ze stawami. Na początku XX wieku po południowo-wschodniej stronie pałacu powstał park ozdobny. Obecnie pałac znajduje się najprawdopodobniej w rękach prywatnych. Stan techniczny dobry.

We wsi znajduje się też zespół pałacowy III - Pisarzowice Dolne. Pałac wzniesiony został prawdopodobnie w latach 20-tych XX wieku, w duchu późnego baroku francuskiego, być może w miejscu starszej budowli. Jest to obiekt murowany, otynkowany, na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny, kryty mansardowym dachem z lukarnami. Fasada 3-osiowa poprzedzona werandą dostępną po wysokich schodach, w elewacji tylnej także dostawiona przeszklona weranda. Okna prostokątne. Budynek jest opuszczony, w złym stanie technicznym. Zabudowania folwarczne, kamiennie-ceglane, pochodzą przeważnie z XX wieku i poza gorzelnią są w zadowalającym stanie technicznym.

Kolejnym zespołem jest zespół pałacowy IV - Pisarzowice Górne. Pałac eklektyczny w stylu renesansu francuskiego powstał w latach 1860-1861. Jest to budynek murowany, tynkowany, na rzucie prostokąta, dwukondygnacyjny z ukośnie ustawioną wieżą której hełm otwarto lukarnami. Fasada 6-osiowa, elewacje boczne 2-osiowe. Okna w obramieniach z uszakami, na piętrze dodatkowo gzymsy nadokienne. W trójkondygnacyjnym ryzalicie środkowym fasady podwójne okna arkadowe. Kondygnacje dzieli podwójny gzyms. Stan techniczny zły. Zabudowania gospodarcze wokół nieregularnego dziedzińca pochodzą przeważnie z 2 połowy XIX wieku, później przebudowane. Na majdan prowadzą dwie drogi gospodarcze obsadzone drzewami. Po południowo-wschodniej stronie pałacu rozciąga się park krajobrazowy z lat 60-tych XIX wieku. W północnej części majątku usytuowany jest staw hodowlany.

Ostatni cenny zespół to zespół pałacowy V położony w części wschodniej wsi, który wybudowany został w poł. XIX wieku. Pałac jest dwukondygnacyjnym, murowany budynkiem, na rzucie prostokąta. Elewacje tynkowane z elementami ceglanymi. W fasadzie weranda dwukondygnacyjna. Stan techniczny budynku bardzo dobry. W otoczeniu zabudowania gospodarcze z XIX wieku, w stanie dobrym.

Zabudowa mieszkalno-gospodarcza wsi jest różnorodna. Występują wszystkie typy historycznych obiektów mieszkalnych, poza 3. Dość znaczny udział domów typu willowego. Zabudowa przeważnie dziewiętnastowieczna. Zachował się tu też ciąg zabudowy międzywojennej - kolonia - złożona z szeregu domków o jednakowej formie architektonicznej (tj. parterowe z poddaszem mieszkalnym, kryte dwuspadowym dachem z niewielkim otwarciem w połaci, elewacja frontowa osiowa, pozbawiona detalu. Zachował się także dawny zajazd pocztowy z 1802r. oraz transformator. Wartość kulturowa wsi polega na dużym nasyceniu zespołami pałacowo-parkowymi

oraz obiektami o wartościach zabytkowych, reprezentatywnych dla wszystkich typów zabudowy. Stan obiektów zabytkowych - niezadowalający, większość wymaga remontów.

Radogoszcz

Niewielka wieś położona nad rzeką Kwisą na kierunku północ - południe wzdłuż drogi głównej Lubań - Ołdrzychów. Charakterystycznym obiektem przemysłowym jest tu młyn wodny, murowany z 2 połowy XIX wieku. Obecnie nieużytkowany.

Zabudowa mieszkalno-gospodarcza wsi rozluźniona, zwarta jedynie na niewielkich odcinkach. Przeważnie dziewiętnastowieczna reprezentuje wszystkie typy historycznej zabudowy mieszkalnej 1-4. Wartość kulturowa wsi polega na występowaniu wszystkich typów historycznej zabudowy mieszkalno-gospodarczej i zachowaniu obiektu przemysłowego z połowy XIX wieku. Stan obiektów zabytkowych - niezadowalający, większość wymaga remontów.

Radostów Dolny, Średni i Górny

Duża wieś położona nad rzeką Luciąż, wzdłuż drogi głównej i lokalnej, na kierunku północ - południe. Najważniejszymi obiektami zabytkowymi wsi są: pałac, kościół i dzwonnica. Pałac wzniesiony został w 1599r. jako dwór renesansowy, potem wielokrotnie był przebudowywany (XVII wiek, 2 połowa XIX wieku). Jest to nieregularne założenie dwuskrzydłowe, dwukondygnacyjne, przykryte dachem dwuspadowym z renesansowymi szczytami. W elewacji południowej zachował się arkadowy portal z datą 1599 i herbem właścicieli - Nostitzów. Od zachodu, w trakcie przebudowy, dostawiono wieżę zwieńczoną sterczynami, mieszczącą klatkę schodową. W tym samym czasie, po stronie wschodniej dostawiono neorenesansowy portyk wspierający niegdyś taras. Obramienia okienne w większości o klasycystycznej neorenesansowej formie, nieliczne oryginalne obramienia renesansowe. Obecnie pałac znajduje się w ruinie. Od zachodniej strony pałacu zlokalizowany jest rozległy folwark o kompozycji budynków czworobocznej wokół prostokątnego majdanu. Od północy do pałacu przylega obszar ogrodzony niegdyś murem kamiennym, obecnie zachowanym jedynie fragmentarycznie. W obrębie muru najprawdopodobniej znajdował się ogród warzywny i sad. Stanowi on najstarszy -XVII-wieczny lub z początku XVIII wieku -

element otoczenia dworu. W drugiej połowie XIX wieku przy pałacu założono niewielki park z polaną widokową.

Kościół p.w. Trzech Króli pochodzący z XVIII wieku jest budowlą zlokalizowaną na wzniesieniu, murowany, tynkowany, otoczony murem kamiennym. Przed nim figura kamienna św. Jana Nepomucena. Pomiędzy kościołem a pałacem w 1878r. ustawiono kamienno-ceglaną dzwonnice o formie neoromańskiej. Zabudowa mieszkalno-gospodarcza wsi rozluźniona, prezentuje typy historycznej zabudowy mieszkalnej od 1 do 3, pochodzi przeważnie z XIX wieku.

Wartość kulturowa wsi polega na zachowaniu założenia parkowo-pałacowego, w powiązaniu z obiektami sakralnymi, a także na występowaniu jednorodnej reprezentatywnej historycznej zabudowy mieszkalno-gospodarczej. Stan obiektów zabytkowych - niezadowalający, większość wymaga remontów.

Uniegoszcz

Obecnie w granicach administracyjnych gminy leży niewielka część dawnej wsi Uniegoszcz. Historyczna zabudowa mieszkalno-gospodarcza reprezentuje typy 1,2.

ZESTAWIENIE OBIEKTÓW WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTEKÓW WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO Z TERENU GMINY LUBAŃ

| Miejscowość | Obiekt | Nr | Nr rejestru | Data wpisu |
|----------------------|---|-----|-------------|------------|
| Henryków Lubański | kościół parafialny p.w. Św. Mikołaja | 392 | 417/936 | 05.09.1961 |
| Henryków Lubański | plebania w zespole | 392 | 418/1481 | 25.01.1966 |
| Henryków Lubański | dom mieszkalny | 213 | 556/1112/J | 13.10.1992 |
| Jałowiec | kościół ewangelicki (ruina) | | 559/1482 | 25.01.1966 |
| Jałowiec | pałac | | 558/1483 | 25.01.1966 |
| Jałowiec | park | | 557/863/J | 04.02.1985 |
| Kościelnik | kościół ewangelicki, ob.p.w. Ścięcia Św. Jana Chrzciciela | 37 | 419/864 | 19.04.1961 |
| Kościelnik | cmentarz w zespole kościelnym | 37 | 420/1043/J | 01.08.1990 |
| Kościelnik | park | 56 | 560/ 1029/J | 21.12.1990 |
| Mściszów | kościół parafialny p.w. Św. Jerzego (ruina) | | 421/1490 | 25.01.1966 |
| Mściszów | kościół ewangelicki, ob. katolicki, filialny p.w. Zesłania Ducha Św. | | A/1090 | 03.11.2008 |
| Nawojów Łużycki | zespół dworski | 47 | 561/266 | 27.04.1951 |

| | | | | |
|-----------------|---|-----|------------|------------|
| Nawojów Łużycki | dwór, ob. w części kościół filialny pw. Chrystusa Króla | | 561/266 | 27.04.1951 |
| Nawojów Łużycki | krużganki renesansowe w zespole dworskim | | A/5874/606 | 28.08.1959 |
| Pisarzowice | kościół parafialny p.w. Macierzyństwa NMP | 120 | 422/1492 | 25.01.1966 |
| Pisarzowice | Zespół folwarczny | 204 | 566/1259/J | 29.04.1996 |
| Pisarzowice | dom zarządcy folwarku | 204 | 566/1259/J | 29.04.1996 |
| Pisarzowice | budynek gospodarczy w zespole folwarcznym | 204 | 566/1259/J | 29.04.1996 |
| Pisarzowice | obora z częścią mieszkalną w zespole folwarcznym | 204 | 566/1259/J | 29.04.1996 |
| Pisarzowice | zespół pałacowo-parkowy I | 214 | 563/989 | 03.09.1963 |
| Pisarzowice | Pałac (ruina) | 214 | 563/989 | 03.09.1963 |
| Pisarzowice | park pałacowy | 214 | 567/705/J | 10.11.1981 |
| Pisarzowice | oficyna pałacowa w zespole | 3a | 562/1493 | 25.01.1966 |
| Pisarzowice | pałac w zespole pałacowo-parkowym | 285 | 564/926/J | 29.05.1989 |
| Pisarzowice | park w zespole pałacowo-parkowym | 285 | 565/865/J | 04.02.1985 |
| Radostów Średni | kościół filialny p.w. Objawienia Pańskiego | | 423/941 | 11.09.1961 |
| Radostów Średni | pałac | | 568/791 | 14.11.1960 |
| Radostów Średni | park | | 569/1048/J | 07.09.1990 |
| Radostów Górny | dom mieszkalny | 68 | 38/A/00 | 14.11.2000 |

ZESTAWIENIE OBIEKTÓW WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW GMINY LUBAŃ

| L.p. | Miejscowość | Obiekt | Nr | Uwagi |
|------|-------------------|---------------------|-----|-------|
| 1 | Henryków Lubański | dom | 28 | |
| 2 | Henryków Lubański | dom | 72 | |
| 3 | Henryków Lubański | dom | 78 | |
| 4 | Henryków Lubański | dom | 99 | |
| 5 | Henryków Lubański | budynek gospodarczy | 99 | |
| 6 | Henryków Lubański | dom | 180 | |
| 7 | Henryków Lubański | dom | 181 | |
| 8 | Henryków Lubański | dom | 213 | |
| 9 | Henryków Lubański | dom | 230 | |
| 10 | Henryków Lubański | dom | 274 | |
| 11 | Henryków Lubański | dom | 285 | |
| 12 | Henryków Lubański | dom | 323 | |
| 13 | Henryków Lubański | dom | 333 | |
| 14 | Henryków Lubański | dom | 365 | |
| 15 | Henryków Lubański | dom | 369 | |
| 16 | Henryków Lubański | ośrodek kultury | 376 | |
| 17 | Henryków Lubański | dom | 385 | |
| 18 | Henryków Lubański | dom | 394 | |

| | | | | |
|----|-------------------|-----------------------------|----|------------------|
| 19 | Henryków Lubański | schronisko | | |
| 20 | Henryków Lubański | szkoła | | |
| 21 | Henryków Lubański | brama | | zespół kościelny |
| 22 | Henryków Lubański | kaplica | | zespół kościelny |
| 23 | Henryków Lubański | kaplica | | zespół kościelny |
| 24 | Henryków Lubański | kościół | | zespół kościelny |
| 25 | Henryków Lubański | mur | | zespół kościelny |
| 26 | Henryków Lubański | plebania | | zespół kościelny |
| 27 | Jałowiec | dom | 3 | |
| 28 | Jałowiec | dom | 4 | |
| 29 | Jałowiec | dom | 17 | |
| 30 | Jałowiec | dom | 30 | |
| 31 | Jałowiec | budynek gospodarczy | 30 | |
| 32 | Jałowiec | budynek gospodarczy | 30 | |
| 33 | Jałowiec | stodoła | 30 | |
| 34 | Jałowiec | dom | 40 | |
| 35 | Jałowiec | stodoła | 40 | |
| 36 | Jałowiec | dom | 44 | |
| 37 | Jałowiec | obora | 44 | |
| 38 | Jałowiec | stodoła | 44 | |
| 39 | Jałowiec | budynek gospodarczy | 45 | |
| 40 | Jałowiec | dom | 50 | |
| 41 | Jałowiec | cmentarz ewangelicki | | |
| 42 | Jałowiec | kościół ewangelicki (ruina) | | |
| 43 | Jałowiec | aleja | | zespół dworski |
| 44 | Jałowiec | brama | | zespół dworski |
| 45 | Jałowiec | grobowiec | | zespół dworski |
| 46 | Jałowiec | mur | | zespół dworski |
| 47 | Jałowiec | obora | | zespół dworski |
| 48 | Jałowiec | oficina | | zespół dworski |
| 49 | Jałowiec | oficina | | zespół dworski |
| 50 | Jałowiec | pałac | | zespół dworski |
| 51 | Jałowiec | park | | zespół dworski |
| 52 | Jałowiec | stajnia | | zespół dworski |
| 53 | Jałowiec | stajnia | | zespół dworski |
| 54 | Jałowiec | stodoła | | zespół dworski |
| 55 | Kościelnik | dom | 6 | |
| 56 | Kościelnik | dom | 10 | |
| 57 | Kościelnik | dom | 17 | |
| 58 | Kościelnik | dom | 27 | |
| 59 | Kościelnik | dom | 57 | |
| 60 | Kościelnik | dom | 67 | |
| 61 | Kościelnik | stodoła | 67 | |
| 62 | Kościelnik | dom | 69 | |
| 63 | Kościelnik | stodoła | 69 | |
| 64 | Kościelnik | dom | 71 | |
| 65 | Kościelnik | dom | 73 | |
| 66 | Kościelnik | dom | 74 | |

| | | | | |
|-----|-------------------|---------------------|-----|------------------|
| 67 | Kościelnik | dwór | | zespół dworski |
| 68 | Kościelnik | park | | zespół dworski |
| 69 | Kościelnik | obora | | zespół dworski |
| 70 | Kościelnik | oficyna | | zespół dworski |
| 71 | Kościelnik | stajnia | | zespół dworski |
| 72 | Kościelnik | cmentarz | | zespół kościelny |
| 73 | Kościelnik | kościół | | zespół kościelny |
| 74 | Kościelnik | plebania | | zespół kościelny |
| 75 | Kościelnik | budynek gospodarczy | | zespół stacji |
| 76 | Kościelnik | dworzec | | zespół stacji |
| 77 | Kościelnik | szalety | | zespół stacji |
| 78 | Kościelniki Dolne | dom | 1 | |
| 79 | Kościelniki Dolne | dom | 9 | |
| 80 | Kościelniki Dolne | dom | 14 | |
| 81 | Kościelniki Dolne | dom | 19 | |
| 82 | Kościelniki Dolne | dom | 29 | |
| 83 | Kościelniki Dolne | obora | | zespół pałacowy |
| 84 | Kościelniki Dolne | oficyna | | zespół pałacowy |
| 85 | Kościelniki Dolne | park | | zespół pałacowy |
| 86 | Kościelniki Dolne | stodoła | | zespół pałacowy |
| 87 | Kościelniki Dolne | stodoła | | zespół pałacowy |
| 88 | Kościelniki Dolne | warsztat | | zespół pałacowy |
| 89 | Mściszów | dom | 81 | |
| 90 | Mściszów | dom | 82 | |
| 91 | Mściszów | dom | 88 | |
| 92 | Mściszów | dom | 90 | |
| 93 | Mściszów | stodoła | 103 | |
| 94 | Mściszów | kościół | | |
| 95 | Mściszów | brama | | zespół kościelny |
| 96 | Mściszów | mur | | zespół kościelny |
| 97 | Mściszów | ruina kościoła | | zespół kościelny |
| 98 | Nawojów Łużycki | dom | 5 | |
| 99 | Nawojów Łużycki | dom | 21 | |
| 100 | Nawojów Łużycki | obora | 21 | |
| 101 | Nawojów Łużycki | stodoła | 21 | |
| 102 | Nawojów Łużycki | dom | 22 | |
| 103 | Nawojów Łużycki | dom | 30 | |
| 104 | Nawojów Łużycki | dom | 32 | |
| 105 | Nawojów Łużycki | stodoła | | zespół dworski |
| 106 | Nawojów Łużycki | dwór z kościołem | | zespół dworski |
| 107 | Nawojów Łużycki | krużganki | | zespół dworski |
| 108 | Nawojów Łużycki | oficyna | | zespół dworski |
| 109 | Nawojów Śląski | dom | 1 | |
| 110 | Nawojów Śląski | dom | 3 | |
| 111 | Nawojów Śląski | dom | 10 | |
| 112 | Nawojów Śląski | dom | 13 | |
| 113 | Nawojów Śląski | stodoła | 15 | |
| 114 | Nawojów Śląski | dom | 41 | |

| | | | | |
|-----|----------------|---------------------|-----|------------------------|
| 115 | Nawojów Śląski | dom | 53 | |
| 116 | Nawojów Śląski | dom | | zespół folwarczny |
| 117 | Nawojów Śląski | oficyna | | zespół folwarczny |
| 118 | Nawojów Śląski | remiza | | zespół folwarczny |
| 119 | Nawojów Śląski | spichlerz | | zespół folwarczny |
| 120 | Nawojów Śląski | stajnia | | zespół folwarczny |
| 121 | Pisarzowice | dom | 1 | |
| 122 | Pisarzowice | dom | 2 | |
| 123 | Pisarzowice | dom | 24 | |
| 124 | Pisarzowice | dom | 25 | |
| 125 | Pisarzowice | stodoła | 25 | |
| 126 | Pisarzowice | dom | 29 | |
| 127 | Pisarzowice | dom | 36 | |
| 128 | Pisarzowice | chlewnia | 40 | zespół dworski |
| 129 | Pisarzowice | dwór | 40 | zespół dworski |
| 130 | Pisarzowice | gorzelnia | 40 | zespół dworski |
| 131 | Pisarzowice | stodoła | 40 | zespół dworski |
| 132 | Pisarzowice | dom | 82 | |
| 133 | Pisarzowice | dom | 122 | |
| 134 | Pisarzowice | obora | 178 | |
| 135 | Pisarzowice | stodoła | 178 | |
| 136 | Pisarzowice | dom | 188 | |
| 137 | Pisarzowice | budynek gospodarczy | 204 | zespół folwarczny |
| 138 | Pisarzowice | dom zarządcy | 204 | zespół folwarczny |
| 139 | Pisarzowice | obora | 204 | zespół folwarczny |
| 140 | Pisarzowice | browar | 214 | zespół pałacowy |
| 141 | Pisarzowice | oficyna | 214 | zespół pałacowy |
| 142 | Pisarzowice | pałac | 214 | zespół pałacowy |
| 143 | Pisarzowice | park | 214 | zespół pałacowy |
| 144 | Pisarzowice | stodoła | 214 | zespół pałacowy |
| 145 | Pisarzowice | dom | 261 | |
| 146 | Pisarzowice | stodoła | 261 | |
| 147 | Pisarzowice | pałac | 285 | zespół pałacowy |
| 148 | Pisarzowice | park | 285 | zespół pałacowy |
| 149 | Pisarzowice | dom | 292 | |
| 150 | Pisarzowice | stodoła | 292 | |
| 151 | Pisarzowice | spichlerz | 299 | zespół willowo-parkowy |
| 152 | Pisarzowice | willa | 299 | zespół willowo-parkowy |
| 153 | Pisarzowice | gorzelnia | 299 | zespół willowo-parkowy |
| 154 | Pisarzowice | kościół | | |
| 155 | Pisarzowice | remiza | | |
| 156 | Radogoszcz | dom | 18 | |
| 157 | Radogoszcz | dom | 30 | |
| 158 | Radogoszcz | dom | 34 | |
| 159 | Radogoszcz | dom | 38 | |
| 160 | Radogoszcz | dom | 39 | |

| | | | | |
|-----|-----------------|---------------------|----|------------------|
| 161 | Radogoszcz | dom | 41 | |
| 162 | Radogoszcz | stodoła | 41 | |
| 163 | Radogoszcz | dom | 68 | |
| 164 | Radogoszcz | dom | 69 | |
| 165 | Radostów Dolny | dom | 2 | |
| 166 | Radostów Dolny | dom | 11 | |
| 167 | Radostów Dolny | dom | 7a | |
| 168 | Radostów Dolny | szkoła | | |
| 169 | Radostów Dolny | trafostacja | | |
| 170 | Radostów Górny | dom | 68 | |
| 171 | Radostów Średni | dom | 38 | |
| 172 | Radostów Średni | budynek gospodarczy | 38 | |
| 173 | Radostów Średni | dom | 39 | |
| 174 | Radostów Średni | dom | 51 | |
| 175 | Radostów Średni | brama | | zespół kościelny |
| 176 | Radostów Średni | dzwonnica | | zespół kościelny |
| 177 | Radostów Średni | kościół | | zespół kościelny |
| 178 | Radostów Średni | mur | | zespół kościelny |
| 179 | Radostów Średni | ofycyna | | zespół pałacowy |
| 180 | Radostów Średni | park | | zespół pałacowy |
| 181 | Radostów Średni | ruina pałacu | | zespół pałacowy |

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego

zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie Gminy Lubań do szczególnie wartościowych obiektów należą wyposażenia kościołów, niektórych pałaców oraz kapliczek przydrożnych.

6.5 KRAJOBRAZ KULTUROWY

Na terenie gminy Lubań stwierdzono istnienie dziewięciu parków podworskich w miejscowościach: Jałowiec, Kościelnik, Kościelniki Dolne, Nawojów Śląski, Pisarzowice (4 obiekty) i Radostów Średni. Jako park użytkowany jest jedynie zabytkowy drzewostan w Pisarzowicach przy Gimnazjum Publicznym im. Aleksandra Fredry w Pisarzowicach i Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Pisarzowicach. Pozostałe założenia parkowe są zaniedbane, o mało czytelnym elementach kompozycyjnych. Najcenniejszym elementem we wszystkich parkach podworskich jest obecność wielu zachowanych w dobrej kondycji starych drzew: wspaniałe świerki, sosny, żywotniki i cyprysy oraz aleje lipowe.

Na terenie gminy znajduje się 12 cmentarzy (w tym cmentarze przykościelne). Zieleń na cmentarzach traktowana jest marginesowo, zakładana jest przypadkowo. Czasami zauważa się resztki alei, jednakże głównie są to różnowiekowe, różnogatunkowe i umiejscowione w nieregularnych odstępach drzewa, rosnące wzdłuż ogrodzeń.

6.6 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach danej okolicy. Środowisko kulturowe Gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki pradziejowej do epoki nowożytnej. Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Należy zwrócić uwagę, że w obrębie strefy obserwacji i ochrony archeologicznej stanowisk obowiązuje wymóg prowadzenia nadzoru archeologicznego przy inwestycyjnych pracach ziemnych.

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH Z TERENU GMINY LUBAŃ

| L.p. | Nazwa | Czas powstania | Miejscowość | Nr w miejscowości | Nr obszaru w AZP | Nr stanowiska na obszarze AZP |
|------|--|--|-------------------|-------------------|------------------|-------------------------------|
| 1. | stanowisko archeologiczne | okres wpływów rzymskich, kultura luboszycka III faza | Henryków Lubański | 1 | 78-11 | 4 |
| 2. | śląd osadniczy, śląd osadniczy | wczesne średniowiecze, późne średniowiecze | Henryków Lubański | 2 | 78-11 | 10 |
| 3. | osada | późne średniowiecze | Henryków Lubański | 3 | 78-11 | 11 |
| 4. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Henryków Lubański | 4 | 78-11 | 12 |
| 5. | grodzisko | późne średniowiecze | Pisarzowice | 1 | 78-11 | 1 |
| 6. | stanowisko archeologiczne | okres wpływów rzymskich, kultura luboszycka III faza | Pisarzowice | 2 | 78-11 | 2 |
| 7. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Pisarzowice | 3 | 78-11 | 13 |
| 8. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Pisarzowice | 4 | 78-11 | 14 |
| 9. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Pisarzowice | 5 | 78-11 | 15 |
| 10. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Pisarzowice | 6 | 78-11 | 16 |
| 11. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Pisarzowice | 7 | 78-11 | 17 |
| 12. | grodzisko | VIII-IX, X-XII w. | Nawojów Śląski | 1 | 78-12 | 1 |
| 13. | śląd osadniczy, śląd osadniczy, osada, osada | epoka kamienia, EB -Ha kultura łużycka, WSR, PSR | Nawojów Śląski | 2 | 78-12 | 2 |
| 14. | znalezisko luźne | PSR | Nawojów Śląski | 3 | 78-12 | 3 |
| 15. | cmentarzysko ciałopalne | halsztat kultura, łużycka | Nawojów Śląski | 4 | 78-12 | 4 |
| 16. | osada | halsztat kultura, łużycka | Nawojów Śląski | 5 | 78-12 | 5 |
| 17. | (?) | EB-Ha kultura łużycka | Nawojów Śląski | 6 | 78-12 | 6 |
| 18. | osada | V okres epoki brązu, kultura łużycka | Nawojów Śląski | 7 | 78-12 | 7 |
| 19. | śląd osadniczy | WSR | Nawojów Śląski | 8 | 78-12 | 8 |

| | | | | | | |
|-----|--|--|----------------------|----|-------|----|
| 20. | osada | PSR | Nawojów Śląski | 9 | 78-12 | 9 |
| 21. | osada | PSR | Nawojów Śląski | 10 | 78-12 | 10 |
| 22. | śląd osadniczy, osada | pradzieje, PSR | Nawojów Śląski | 11 | 78-12 | 11 |
| 23. | osada | PSR | Nawojów Śląski | 12 | 78-12 | 12 |
| 24. | śląd osadniczy, śląd osadniczy, osada | mezolit, pradzieje, PSR | Nawojów Śląski | 13 | 78-12 | 13 |
| 25. | osada | PSR | Uniegoszcz | 16 | 78-12 | 14 |
| 26. | śląd osadniczy, osada | epoka kamienia, PSR | Nawojów Śląski | 14 | 78-12 | 15 |
| 27. | śląd osadniczy, osada | pradzieje, PSR | Nawojów Śląski | 15 | 78-12 | 16 |
| 28. | osada | PSR | Nawojów Śląski | 16 | 78-12 | 17 |
| 29. | śląd osadniczy | Mezolit | Nawojów Śląski | 17 | 78-12 | 18 |
| 30. | osada | PSR | Nawojów Śląski | 18 | 78-12 | 19 |
| 31. | osada | PSR | Nawojów Śląski | 19 | 78-12 | 20 |
| 32. | osada, śląd osadniczy | EB-Ha kultura łuicka, PSR | Nawojów Śląski | 20 | 78-12 | 21 |
| 33. | śląd osadniczy, osada, śląd osadniczy | epoka kamienia, EB-Ha kultura łużycka, PSR | Nawojów Śląski | 21 | 78-12 | 22 |
| 34. | cmentarzysko ciałopalne | halsztat kultura, łużycka | Nawojów Łużycki | 1 | 78-12 | 23 |
| 35. | (?) | (?) | Nawojów Łużycki | 2 | 78-12 | 24 |
| 36. | śląd osadniczy, osada | EB-Ha kultura łużycka, PSR | Nawojów Łużycki | 3 | 78-12 | 25 |
| 37. | śląd osadniczy | schyłkowy paleolit- mezolit | Nawojów Łużycki | 4 | 78-12 | 26 |
| 38. | śląd osadniczy, śląd osadniczy, śląd osadniczy | neolit - halsztat, pradzieje, PSR | Nawojów Łużycki | 5 | 78-12 | 27 |
| 39. | obozowisko?, osada | mezolit, PSR | Nawojów Łużycki | 6 | 78-12 | 28 |
| 40. | obozowisko, śląd osadniczy, osada | mezolit, pradzieje, PSR | Nawojów Łużycki | 7 | 78-12 | 29 |
| 41. | śląd osadniczy, śląd osadniczy, osada | epoka kamienia, pradzieje, PSR | Nawojów Łużycki | 8 | 78-12 | 30 |
| 42. | osada | PSR | Nawojów Łużycki | 9 | 78-12 | 31 |
| 43. | śląd osadniczy | Pradzieje | Radogoszcz | 11 | 78-12 | 32 |
| 44. | śląd osadniczy, osada | epoka kamienia, PSR | Radogoszcz | 12 | 78-12 | 33 |
| 45. | śląd osadniczy, śląd osadniczy, śląd osadniczy | mezolit, pradzieje, PSR | Radogoszcz | 13 | 78-12 | 34 |
| 46. | śląd osadniczy | epoka kamienia | Radogoszcz | 14 | 78-12 | 35 |
| 47. | znalezisko łużne | neolit/KCS | Henryków Lubański | 5 | 78-12 | 38 |
| 48. | skarb | ON/ po 1619r. | Henryków Lubański | 6 | 78-12 | 39 |
| 49. | śląd osadniczy, osada | epoka kamienia, PSR | Henryków Lubański | 7 | 78-12 | 40 |
| 50. | osada | PSR | Henryków Lubański | 8 | 78-12 | 41 |
| 51. | osada | PSR | Henryków Lubański | 9 | 78-12 | 42 |
| 52. | osada | PSR | Henryków Lubański | 10 | 78-12 | 43 |

| | | | | | | |
|-----|---------------------------------------|------------------------|-------------------|----|-------|----|
| 53. | osada | PSR | Henryków Lubański | 11 | 78-12 | 44 |
| 54. | śląd osadniczy, osada | epoka kamienia, PRS/ON | Henryków Lubański | 12 | 78-12 | 45 |
| 55. | śląd osadniczy, śląd osadniczy, osada | mezolit, pradziej, PSR | Henryków Lubański | 13 | 78-12 | 46 |
| 56. | śląd osadniczy | XIII-XV w. | Pisarzowice | 8 | 79-11 | 22 |
| 57. | osada | XIII-XV w. | Pisarzowice | 9 | 79-11 | 23 |
| 58. | śląd osadniczy | XIII-XV w. | Pisarzowice | 10 | 79-11 | 24 |
| 59. | osada | XIII-XV w. | Pisarzowice | 11 | 79-11 | 25 |
| 60. | osada | XIII-XV w. | Pisarzowice | 12 | 79-11 | 26 |
| 61. | osada | XIII-XV w. | Pisarzowice | 13 | 79-11 | 27 |
| 62. | osada | XIII-XV w. | Pisarzowice | 14 | 79-11 | 28 |
| 63. | osada | XIII-XV w. | Pisarzowice | 15 | 79-11 | 29 |
| 64. | osada | XIII-XV w. | Pisarzowice | 16 | 79-11 | 30 |
| 65. | krzemienie | mezolit | Radogoszcz | 1 | 79-12 | 22 |
| 66. | siekiera | neolit | Radostów Dolny | 1 | 79-12 | 20 |
| 67. | monety | okres wczesnorzymski | Radogoszcz | 2 | 79-12 | 23 |
| 68. | ceramika | średniowiecze | Uniegoszcz | 1 | 79-12 | 17 |
| 69. | konstrukcja obronna | średniowiecze | Uniegoszcz | 2 | 79-12 | 18 |
| 70. | ceramika | średniowiecze | Radostów Dolny | 2 | 79-12 | 21 |
| 71. | monety | (?) | Uniegoszcz | 3 | 79-12 | 19 |
| 72. | osada | późne średniowiecze | Uniegoszcz | 4 | 79-12 | 24 |
| 73. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Uniegoszcz | 5 | 79-12 | 25 |
| 74. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Uniegoszcz | 6 | 79-12 | 27 |
| 75. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Uniegoszcz | 7 | 79-12 | 28 |
| 76. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Uniegoszcz | 8 | 79-12 | 29 |
| 77. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Radostów Średni | 1 | 79-12 | 30 |
| 78. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Radostów Średni | 2 | 79-12 | 31 |
| 79. | osada | późne średniowiecze | Radostów Średni | 3 | 79-12 | 32 |
| 80. | osada | późne średniowiecze | Uniegoszcz | 9 | 79-12 | 33 |
| 81. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Radostów Dolny | 3 | 79-12 | 65 |
| 82. | osada | późne średniowiecze | Radostów Dolny | 4 | 79-12 | 66 |
| 83. | osada | późne średniowiecze | Radostów Dolny | 5 | 79-12 | 67 |
| 84. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Uniegoszcz | 10 | 79-12 | 68 |
| 85. | osada | późne średniowiecze | Uniegoszcz | 11 | 79-12 | 69 |
| 86. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Uniegoszcz | 12 | 79-12 | 70 |
| 87. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Uniegoszcz | 13 | 79-12 | 71 |
| 88. | osada | późne średniowiecze | Uniegoszcz | 14 | 79-12 | 72 |
| 89. | śląd osadniczy | późne | Uniegoszcz | 15 | 79-12 | 73 |

| | | | | | | |
|------|----------------|----------------------------|-------------|----|-------|-----|
| | | średniowiecze | | | | |
| 90. | osada | późne średniowiecze | Radogoszcz | 3 | 79-12 | 79 |
| 91. | osada | późne średniowiecze | Radogoszcz | 4 | 79-12 | 80 |
| 92. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Radogoszcz | 5 | 79-12 | 81 |
| 93. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Radogoszcz | 6 | 79-12 | 82 |
| 94. | osada | późne średniowiecze | Radogoszcz | 7 | 79-12 | 83 |
| 95. | osada | późne średniowiecze | Radogoszcz | 8 | 79-12 | 84 |
| 96. | osada | późne średniowiecze | Radogoszcz | 9 | 79-12 | 85 |
| 97. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Radogoszcz | 10 | 79-12 | 86 |
| 98. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Pisarzowice | 17 | 79-12 | 92 |
| 99. | osada | późne średniowiecze | Pisarzowice | 18 | 79-12 | 93 |
| 100. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Pisarzowice | 19 | 79-12 | 94 |
| 101. | osada | późne średniowiecze | Pisarzowice | 20 | 79-12 | 95 |
| 102. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Pisarzowice | 21 | 79-12 | 96 |
| 103. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Pisarzowice | 22 | 79-12 | 97 |
| 104. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Pisarzowice | 23 | 79-12 | 98 |
| 105. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Pisarzowice | 24 | 79-12 | 99 |
| 106. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Pisarzowice | 25 | 79-12 | 100 |
| 107. | osada | późne średniowiecze | Pisarzowice | 26 | 79-12 | 101 |
| 108. | osada | późne średniowiecze | Pisarzowice | 27 | 79-12 | 102 |
| 109. | śląd osadniczy | okres wpływów rzymskich | Mściszów | 1 | 79-13 | 1 |
| 110. | śląd osadniczy | pradzieje | Mściszów | 2 | 79-13 | 2 |
| 111. | śląd osadniczy | XIII-XV w. | Mściszów | 3 | 79-13 | 4 |
| 112. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 4 | 79-13 | 5 |
| 113. | śląd osadniczy | XIII-XV w. | Mściszów | 5 | 79-13 | 6 |
| 114. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 6 | 79-13 | 7 |
| 115. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 7 | 79-13 | 8 |
| 116. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 8 | 79-13 | 9 |
| 117. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 9 | 79-13 | 10 |
| 118. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 10 | 79-13 | 11 |
| 119. | śląd osadniczy | XIII-XV w. | Mściszów | 11 | 79-13 | 12 |
| 120. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 12 | 79-13 | 13 |
| 121. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 13 | 79-13 | 14 |
| 122. | śląd osadniczy | XIII-XV w. | Mściszów | 14 | 79-13 | 15 |
| 123. | śląd osadniczy | XIII-XV w. | Mściszów | 15 | 79-13 | 16 |
| 124. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 16 | 79-13 | 17 |
| 125. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 17 | 79-13 | 18 |
| 126. | śląd osadniczy | XIII-XV w. | Mściszów | 18 | 79-13 | 19 |
| 127. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 19 | 79-13 | 20 |

| | | | | | | |
|------|----------------|------------|-----------------|----|-------|----|
| 128. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 20 | 79-13 | 21 |
| 129. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 21 | 79-13 | 22 |
| 130. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 22 | 79-13 | 23 |
| 131. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 23 | 79-13 | 24 |
| 132. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 24 | 79-13 | 25 |
| 133. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 25 | 79-13 | 26 |
| 134. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 26 | 79-13 | 27 |
| 135. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 27 | 79-13 | 28 |
| 136. | ślad osadniczy | XIII-XV w. | Mściszów | 28 | 79-13 | 29 |
| 137. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 29 | 79-13 | 30 |
| 138. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 30 | 79-13 | 31 |
| 139. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 31 | 79-13 | 32 |
| 140. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 32 | 79-13 | 33 |
| 141. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 33 | 79-13 | 34 |
| 142. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 34 | 79-13 | 35 |
| 143. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 35 | 79-13 | 36 |
| 144. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 36 | 79-13 | 37 |
| 145. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 37 | 79-13 | 38 |
| 146. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 38 | 79-13 | 39 |
| 147. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 39 | 79-13 | 40 |
| 148. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 40 | 79-13 | 41 |
| 149. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 41 | 79-13 | 42 |
| 150. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 42 | 79-13 | 43 |
| 151. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 43 | 79-13 | 44 |
| 152. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 44 | 79-13 | 45 |
| 153. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 45 | 79-13 | 46 |
| 154. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 46 | 79-13 | 81 |
| 155. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 47 | 79-13 | 67 |
| 156. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 48 | 79-13 | 68 |
| 157. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 49 | 79-13 | 69 |
| 158. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 50 | 79-13 | 70 |
| 159. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 51 | 79-13 | 71 |
| 160. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 52 | 79-13 | 72 |
| 161. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 53 | 79-13 | 73 |
| 162. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 54 | 79-13 | 74 |
| 163. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 55 | 79-13 | 75 |
| 164. | ślad osadniczy | XIII-XV w. | Mściszów | 56 | 79-13 | 76 |
| 165. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 57 | 79-13 | 77 |
| 166. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 58 | 79-13 | 78 |
| 167. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 59 | 79-13 | 79 |
| 168. | osada | XIII-XV w. | Mściszów | 60 | 79-13 | 80 |
| 169. | osada | XIII-XV w. | Radostów Górny | 6 | 79-13 | 57 |
| 170. | osada | XIII-XV w. | Radostów Górny | 7 | 79-13 | 56 |
| 171. | osada | XIII-XV w. | Radostów Górny | 8 | 79-13 | 55 |
| 172. | osada | XIII-XV w. | Radostów Górny | 9 | 79-13 | 58 |
| 173. | osada | XIII-XV w. | Radostów Górny | 10 | 79-13 | 59 |
| 174. | ślad osadniczy | XIII-XV w. | Radostów Górny | 11 | 79-13 | 61 |
| 175. | ślad osadniczy | XIII-XV w. | Radostów Górny | 12 | 79-13 | 60 |
| 176. | osada | XIII-XV w. | Radostów Górny | 13 | 79-13 | 53 |
| 177. | osada | XIII-XV w. | Radostów Średni | 4 | 79-13 | 83 |
| 178. | osada | XIII-XV w. | Radostów Średni | 5 | 79-13 | 63 |
| 179. | osada | XIII-XV w. | Radostów Średni | 6 | 79-13 | 47 |
| 180. | osada | XIII-XV w. | Radostów Średni | 7 | 79-13 | 48 |
| 181. | osada | XIII-XV w. | Radostów Średni | 8 | 79-13 | 49 |

| | | | | | | |
|------|----------------|------------------------|-------------------|----|-------|----|
| 182. | osada | XIII-XV w. | Radostów Średni | 9 | 79-13 | 50 |
| 183. | śląd osadniczy | XIII-XV w. | Radostów Średni | 10 | 79-13 | 62 |
| 184. | osada | XIII-XV w. | Radostów Średni | 11 | 79-13 | 51 |
| 185. | osada | XIII-XV w. | Radostów Średni | 12 | 79-13 | 52 |
| 186. | osada | XIII-XV w. | Radostów Średni | 13 | 79-13 | 54 |
| 187. | osada | XIII-XV w. | Radostów Średni | 14 | 79-13 | 64 |
| 188. | osada | XIII-XV w. | Radostów Średni | 15 | 79-13 | 65 |
| 189. | osada | XIII-XV w. | Radostów Średni | 16 | 79-13 | 66 |
| 190. | śląd osadniczy | XIII-XV w. | Radostów Średni | 17 | 79-13 | 82 |
| 191. | osada | późne średniowiecze | Jałowiec | 4 | 80-12 | 1 |
| 192. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Jałowiec | 1 | 80-12 | 5 |
| 193. | osada | późne średniowiecze | Jałowiec | 2 | 80-12 | 6 |
| 194. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Jałowiec | 3 | 80-12 | 7 |
| 195. | osada | późne średniowiecze | Kościelnik | 3 | 80-12 | 28 |
| 196. | osada | późne średniowiecze | Kościelnik | 1 | 80-12 | 29 |
| 197. | śląd osadniczy | późne średniowiecze | Kościelnik | 2 | 80-12 | 30 |
| 198. | osada | XIII-XV w. | Radostów Górny | 1 | 80-13 | 2 |
| 199. | osada | XIII-XV w. | Radostów Górny | 2 | 80-13 | 3 |
| 200. | śląd osadniczy | XIII-XV w. | Radostów Górny | 3 | 80-13 | 4 |
| 201. | śląd osadniczy | XIII-XV w. | Radostów Górny | 4 | 80-13 | 5 |
| 202. | śląd osadniczy | XIII-XV w. | Radostów Górny | 5 | 80-13 | 6 |
| 203. | osada | XIII-XV w. | Kościelniki Dolne | 3 | 80-12 | 16 |
| 204. | śląd osadniczy | XIII-XV w. | Kościelniki Dolne | 5 | 80-12 | 17 |
| 205. | osada | XIII-XV w. | Kościelniki Dolne | 1 | 80-12 | 18 |
| 206. | osada | XIII-XV w. | Kościelniki Dolne | 2 | 80-12 | 19 |
| 207. | osada | XIII-XV w. | Kościelniki Dolne | 4 | 80-12 | 20 |

6.7 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie

przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem itp., obecne zwłaszcza w miejscowościach wiejskich gminy.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę słabych i mocnych stron Gminy Lubań.

| MOCNE STRONY | SŁABE STRONY |
|---|--|
| <ul style="list-style-type: none"> • Atrakcyjne położenie Gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki, zwłaszcza weekendowej • Dostępność kolejowa i drogowa • Bliskość ważnego ośrodka miejskiego – Jeleniej Góry • Położenie w bliskiej odległości od granicy niemieckiej i czeskiej oraz w granicach Euroregionu „Nysa” • Ciekawe okazy przyrody, jak np. cis henrykowski • Bogata historia Gminy • Historyczne centrum Lubania, będące dobrym przykładem zachowanego układu urbanistycznego • Interesujące obiekty zabytkowe – pałace, kościoły, dwory • Zachowane elementy krajobrazu kulturowego w postaci zespołów dworsko-parkowych • Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wysokiej wartości kulturowej • Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej | <ul style="list-style-type: none"> • Położenie w dość dużej odległości od siedziby województwa • Duży ruch samochodowy w Lubaniu i na drogach dojazdowych • Brak powiązań komunikacyjnych z Czechami • Problemy z czystością środowiska, związane z bliskością Zagłębia Turoszowskiego • Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Trudności finansowe wielu właścicieli obiektów zabytkowych • Fatalny stan zachowania części zespołów folwarcznych • Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Niezbyt duże środki w budżecie Gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, |

| | |
|--|---|
| <ul style="list-style-type: none"> • Dobre pokrycie Gminy siecią szlaków turystycznych i działania w celu stworzenia nowych • Duża liczba folderów i tablic informacyjnych nt. atrakcji Gminy • Siedziba Gminy – miasto Lubań – jest jednocześnie siedzibą powiatu, co wzmacnia pozycję Gminy • Korzystna lokalizacja miasta Lubań w centrum obszaru Gminy, co wiąże się z jego dobrą dostępnością • Przeprowadzane aktualizacje najważniejszych dokumentów programowych Gminy • Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze Gminy • Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz Gminy • Odbywające się regularnie imprezy kulturalne | <p>architektonicznych i historycznych</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak działań dotyczących rozwijania tożsamości regionalnej w ofercie edukacyjnej szkół • Niewielka liczba miejsc noclegowych dla potencjalnych turystów |
| SZANSE | ZAGROŻENIA |
| <ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków • Szeroko zakrojona współpraca z Gminą Miejską Lubań • Szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych Gminy, przyciągająca turystów • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Opracowanie dokumentów takich jak Strategia Rozwoju Turystyki, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) | <ul style="list-style-type: none"> • Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru regionu • Zmiany w układach ruralistycznych związane z nową zabudową • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Problemy z pozyskaniem nowych właścicieli dla zespołów pałacowych i folwarcznych • Zła sytuacja finansowa wielu użytkowników obiektów zabytkowych może skutkować utratą walorów tych obiektów • Brak kanałów komunikacji na linii właściciele – władze samorządowe • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację środowiska naturalnego • Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Zanik tradycji i tożsamości regionalnych |

- | | |
|---|---|
| <ul style="list-style-type: none"> • Korzystanie ze wsparcia struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich • Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Komplementarność Programu Gminnego z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Dolnośląskiego | <ul style="list-style-type: none"> • Migracje ludności oraz starzenie się społeczeństwa • Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Klęski żywiołowe (zwłaszcza powodzie) i inne zdarzenia losowe • Akty wandalizmu |
|---|---|

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Lubań formułuje szereg długofalowych celów działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania powstały w oparciu o konsultacje z władzami Gminy i uwzględniają specyfikę dziejów Gminy, charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

PROPONOWANE KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINY

CEL 1: Ochrona i opieka nad zabytkami oraz ochrona krajobrazu kulturowego poprzez priorytetowe traktowanie obszarów wartościowych kulturowo w kształtowaniu polityki przestrzennej Gminy

Priorytet:

Działania:

| | |
|---|---|
| <p>I. Ścisłe powiązanie zadań służących opiece nad zabytkami ze Strategią Rozwoju Gminy i innymi dokumentami planistycznymi oraz polityką przestrzenną Gminy.</p> | <ol style="list-style-type: none"> 1. Aktualizacja dokumentów planistycznych Gminy. 2. Dbłość o włączenie ochrony dziedzictwa kulturowego do treści dokumentów planistycznych Gminy. 3. Odpowiednia realizacja zapisów zawartych w dokumentach planowania gminnego. |
| <p>II. Integrowanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz walorów przyrodniczych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.</p> | <ol style="list-style-type: none"> 1. Uwzględnianie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego w przypadku uchwalania nowych i zmianie istniejących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. |
| <p>III. Wprowadzenie zasad ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego.</p> | <ol style="list-style-type: none"> 1. Uwzględnianie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego: <ol style="list-style-type: none"> 1) w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, 2) w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. |
| <p>IV. Opracowanie programu rewaloryzacji historycznych układów ruralistycznych</p> | <ol style="list-style-type: none"> 1. Przeprowadzenie badań terenowych w celu wyznaczenia dokładnych granic układów 2. Przeznaczenie środków budżetowych na zadanie |

CEL 2: Wykorzystanie zasobów i walorów krajobrazu kulturowego Gminy w rozwoju turystyki

| Priorytet: | Działania: |
|---|--|
| <p>I. Dbłość o dokumentowanie miejsc dziedzictwa kulturowego.</p> | <ol style="list-style-type: none"> 1. Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków. 2. Inwentaryzacja obiektów małej architektury, jako świadectwa kulturalnej przeszłości regionu (krzyże, kapliczki przydrożne, miejsca pamięci). 3. Inwentaryzacja cmentarzy i innych miejsc kultu. |
| <p>II. Tworzenie na terenie Gminy zintegrowanego systemu informacji wizualnej dotyczącej zasobu i walorów dziedzictwa kulturowego, w odniesieniu do najcenniejszych</p> | <ol style="list-style-type: none"> 1. Opracowanie jednolitego systemu oznaczeń zasobu dziedzictwa kulturowego. 2. Identyfikacja najcenniejszych zabytków |

| | |
|---|--|
| przestrzeni, miejsc i obiektów. | objętych systemem oznaczeń. 3. Oznakowanie najcenniejszych zabytków. |
| III. Wykorzystanie potencjału Lubania, jako miejsca turystyki weekendowej, we współpracy z Gminą Miejską Lubań. | 1. Opracowanie i wytyczenie szlaków bazujących na lokalnym dziedzictwie. 2. Opracowanie mapy ukazującej zasoby krajobrazu kulturowego na tle walorów przyrodniczych i atrakcji turystycznych. 3. Wykonanie prac odtworzeniowych przy najcenniejszych obiektach |
| IV. Promocja zasobów i walorów krajobrazu kulturowego Gminy. | 1. Przygotowanie i druk materiałów promujących walory Gminy. 2. Promocja zasobów i walorów krajobrazu kulturowego Gminy w internecie. 3. Współpraca z mediami w zakresie promocji walorów dziedzictwa kulturowego. |

CEL 3: Bezpośrednie działania na rzecz ratowania obiektów zabytkowych

| Priorytet: | Działania: |
|--|--|
| I. Przeciwdziałanie dewastacji i niszczeniu obiektów zabytkowych na terenie Gminy. | 1. Okresowa ocena stanu ochrony zabytków w Gminie. 2. Promocja ochrony zabytków. 3. Przekazywanie informacji właścicielom obiektów zabytkowych o możliwościach korzystania z programowych funduszy zewnętrznych na dofinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkach. 4. Analiza i aktualizacja gminnego programu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych. |
| II. Aktywizacja mieszkańców na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego. | 1. Stworzenie systemu zachęt finansowych do dbałości o ochronę zabytków. 2. Organizacja konkursów promujących ochronę dziedzictwa kulturowego. |

| | |
|---|--|
| III. Dofinansowanie z budżetu Gminy prac związanych z rewaloryzacją obiektów niebędących własnością Gminy | 1. Udzielanie dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków na wnioski właścicieli w latach 2013- 2016 |
| IV. Stworzenie nowych produktów turystycznych w oparciu o istniejące obiekty zabytkowe | 1. Wykorzystanie środków zewnętrznych w celu remontu i dostosowania obiektów do potrzeb turystyki 2. Umieszczenie poszczególnych obiektów na szlakach turystycznych |

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Lubań powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Powiatowego Urzędu Pracy, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych.

Ze strony Gminy Lubań zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, gminne placówki kultury – np. biblioteki) oraz referaty Urzędu Gminy w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących

- własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie ze środków zagranicznych, nagrody, ulgi finansowe),
- społeczne (działania stymulujące np. w zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
 - kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
 - koordynacji (m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym m.in. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu Gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,

- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.
- liczba osób zatrudnionych w agroturystyce i dziedzinach związanych z ochroną zabytków,

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 ww. Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej ww. tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (np. RPO, PROW, IiŚ)
- źródła pozaunijne (np. Mechanizm Norweski)

Najważniejsze źródła finansowania orientacyjnie omówione zostały poniżej. Część z nich uruchamiana jest cyklicznie i może ulegać zmianom na przestrzeni 4 lat obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami, zatem co roku należy sprawdzać dostępność i ewentualne zmiany w zasadach.

11.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY ORAZ PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

a. Ochrona zabytków

Celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Strategicznym celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kluczowe dla realizacji celów priorytetu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach priorytetu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. W pierwszej kolejności wsparcie otrzymywać będą obiekty najbardziej zagrożone oraz zabytki najcenniejsze – wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznane za Pomniki Historii oraz te, posiadające wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Biorąc pod uwagę fakt, że priorytet ma charakter ogólnopolski, szczególny nacisk kładziony jest też na projekty uwzględniające rolę zabytków w rozwoju turystyki. Dlatego istotnym celem priorytetu jest kierowanie pomocy dla cennych obiektów położonych na terenach uboższych gospodarczo i turystycznie, czego efektem będzie zwiększenie dostępności do zabytków, podniesienie atrakcyjność regionów i wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Mimo że określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac

lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie ich doświadczenie, podejmowanie w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu zabytkowego oraz umiejętność pozyskiwania innych niż ministerialne środków na realizację zadania, a także zdolność do maksymalnego wykorzystania w przyszłości potencjału dofinansowanej inwestycji. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach priorytetu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
2. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).
3. W przypadku zadań określonych w ust. 1 można ubiegać się wyłącznie o dofinansowanie kosztów określonych w art. 77. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.).
4. Do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

Uprawnieni wnioskodawcy

1. O dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne

- jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.
2. W przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt. 2 o dofinansowanie ubiegać mogą się wyłącznie wnioskodawcy, których działalność nie jest finansowana ze środków publicznych.
 3. O dofinansowanie w ramach priorytetu nie mogą ubiegać się państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne oraz inne podmioty, o których mowa w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tryb naboru: do 30 listopada br. i 31 marca następnego. Nabory listopadowe zazwyczaj wyczerpują alokację na dany rok

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 25 000,00 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Dofinansowanie, zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych.
4. W przypadkach określonych w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dofinansowanie może być udzielone w kwocie do 100% nakładów koniecznych.
5. Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych zobowiązany jest umieścić we wniosku stosowną informację na ten temat wraz z uzasadnieniem. Wniosek nie zawierający takiego uzasadnienia zostanie odrzucony jako błędny formalnie.

Na podstawie art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;

3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
17. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

UWAGA – sporządzenie ekspertyz, badań, dokumentacji, programów lub projektów stanowi koszty kwalifikowane jedynie w przypadku, gdy są częścią prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, bądź wynikają z prowadzonych prac i są wykonywane po dacie podpisania umowy o dotację.

b. Ochrona zabytków archeologicznych

Celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

Strategicznym celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel ten został sformułowany w oparciu o fundamentalną dla ochrony dziedzictwa kulturowego zasadę zrównoważonego rozwoju, która dopuszcza inwazyjne metody badawcze jedynie w ostateczności, gdy stanowisko (zabytek archeologiczny) narażone jest na bezpośrednie zniszczenie spowodowane oddziaływaniem przyrodniczym, bądź działaniami człowieka.

Stąd zadaniem priorytetu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także publikacja ich wyników. Nie będą natomiast wspierane projekty, które prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym).

Ze względu na rozległość, różnorodność, a zwłaszcza nieodnawialność zasobów tworzących dziedzictwo archeologiczne oraz złożoność procesów związanych z jego badaniem i ochroną, kluczowe dla właściwej realizacji celów priorytetu jest nie tylko zachowanie wysokiej wartości naukowej i poznawczej prowadzonych działań, lecz również przestrzeganie w trakcie ich realizacji określonych norm międzynarodowych, wskazanych w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska). Zadania

finansowane z ramach priorytetu powinny być realizowane zgodnie z tymi zasadami. Szczególnie istotne jest upowszechnianie wyników badań już zakończonych, które do tej pory nie doczekały się opracowania i publikacji, stąd projekty podejmujące takie zagadnienia będą wyżej oceniane.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem, umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach priorytetu rozszerzony zostaje zakres finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu.

Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy, dysponując niezbędnym doświadczeniem oraz zapleczem organizacyjnym i naukowym, gwarantują stabilność działania oraz wysoki poziom kadry odpowiedzialnej za realizację podjętych zamierzeń merytorycznych.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach priorytetu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, co pozwoli na wykorzystanie ich do świadomej i zrównoważonej ochrony dziedzictwa. Równoległe działania te powinny rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- 2) nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- 3) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

W przypadku wyników archeologicznych badań poprzedzających inwestycje, dofinansowane mogą być wyłącznie koszty opracowania redakcyjnego i publikacji książkowej oraz ewentualnych dodatkowych analiz, które nie zostały wykonane w ramach umowy z inwestorem.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) organizacje pozarządowe;
- 4) publiczne uczelnie akademickie;
- 5) niepubliczne uczelnie akademickie;
- 6) podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 30 000 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Maksymalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 200 000 zł oraz nie może przekraczać 85% budżetu przedstawionego we wniosku.

Wnioskodawca może ubiegać się o dofinansowanie zadania na okres dwóch kolejnych lat. Zadania dwuletnie muszą spełniać następujące warunki:

- 1) wnioskodawca przedstawia w formularzu wniosku odrębne kosztorysy i harmonogramy na każdy rok realizacji zadania;
- 2) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie minimalnej i maksymalnej kwoty dofinansowania wnioskowanego na dany rok realizacji, określone w § 14 ust. 1 i ust. 3;

- 3) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie procentowego udziału dofinansowania ministra w stosunku do rocznego budżetu zadania określone w § 14 ust. 3, z zastrzeżeniem § 14 ust. 7-9 .

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku, określona zostaje całościowa kwota dofinansowania wraz z podziałem na każdy rok realizacji.

Koszty kwalifikowane:

1. Honoraria i wynagrodzenia:

- wykonawców badań, dokumentacji, konserwacji i analiz specjalistycznych,
- autorów tekstów i opracowań,
- redaktorów, tłumaczy i recenzentów tekstów do publikacji.

2. Zakup usług związanych z realizacją zadania:

- analizy i badania specjalistyczne, np. metalograficzne, dendrologiczne,
- wykonanie dokumentacji, także w formie cyfrowej (np. modele 3D, skany),
- konserwacja zabytków ruchomych,
- wykonanie zdjęć lotniczych,
- badania nieinwazyjne, np. geomagnetyczne, elektrooporowe

3. Koszty związane z publikacją, w tym:

- projekt, skład, łamanie, druk,
- opracowanie fotografii i ilustracji,
- tłoczenie płyt,
- publikacja w internecie.

4. Organizacja realizacji zadania, w tym:

- wynajęcie sprzętu niezbędnego do wykonania badań,
- zakup map niezbędnych do realizacji zadania,
- zakup niezbędnych materiałów biurowych,

- koszty transportu i wyjazdów w teren (z wyłączeniem noclegów),
 - koordynacja zadania,
 - obsługa finansowo-księgową (nie dotyczy instytucji kultury oraz uczelni).
5. Promocja zadania, w tym: ogłoszenia w mediach i internecie, ulotki i broszury reklamowe, organizacja wystaw, spotkań i konferencji (ale nie udział w konferencjach organizowanych przez inne podmioty).

Koszty promocji nie powinny przekraczać 10% budżetu zadania.

c. Rozwój infrastruktury kultury – Infrastruktura kultury

Celem Programu „Rozwój infrastruktury kultury” jest wsparcie infrastruktury i poprawa funkcjonowania podmiotów prowadzących działalność kulturalną, szkół i uczelni artystycznych oraz domów kultury.

Celem priorytetu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

Od wielu lat sytuacja podmiotów działających w sferze kultury ukazuje ogromne potrzeby wsparcia finansowego, które umożliwi ich modernizację i rozwój, a także zwiększenie dostępu i podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej. Strategicznym celem priorytetu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań priorytetu, obejmujący prace budowlane, zakup wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych priorytetem.

Ze względu na zróżnicowany stan infrastruktury w tym sektorze założenia priorytetu dopuszczają finansowanie różnorodnych zadań. Szczególnie istotne są: poprawa stanu infrastruktury kultury zwiększająca dostęp do oferty kulturalnej i podnosząca jej atrakcyjność, działania przyczyniające się do faktycznego zwiększenia

potencjału instytucji kultury, dostosowanie do standardów europejskich, wzrost konkurencyjności podmiotu, wzmocnienie działalności o charakterze ponadregionalnym. Konieczne jest także wspieranie zadań o charakterze interwencyjnym, likwidujących skutki zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych lub związanych z prowadzeniem wieloletnich inwestycji, wdrażaniem działań zapewniających niezbędne warunki do prowadzenia działalności kulturalnej.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów, o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, zostaje wprowadzona w ramach priorytetu możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu w danym roku budżetowym. Wsparcie finansowe kierowane będzie do podmiotów, których zadania powstaną w oparciu o stabilne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują konsekwentną realizację podjętych działań, a inwestycje wpiszą się w ich kompleksowe plany rozwoju. Istotnym kryterium oceny projektów będą zarówno korzyści, wynikające z realizacji zadania na tle potrzeb podobnej grupy wnioskodawców, jak i zdolność do prowadzenia działań inwestycyjnych oraz dotychczasowa działalność kulturalna w okresie 2 ostatnich lat.

Inwestycje w zakresie poprawy infrastruktury, poprzez tworzenie przyjaznej i nowoczesnej bazy technicznej, powinny przyczynić się do zwiększenia efektywności działalności instytucji kultury oraz wzrostu uczestnictwa w kulturze.

1. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących zadań inwestycyjnych służących prowadzeniu działalności kulturalnej:

- 1) budowa, roboty budowlane, przebudowa, remont wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych i wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej;
- 2) zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych;
- 3) przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji, w tym projektów architektonicznych, studiów wykonalności, analizy oddziaływania na środowisko;

- 4) zadania dotyczące budowy, rozbudowy i przebudowy obiektów budowlanych wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury - z wyjątkiem domów kultury, centrów kultury oraz ośrodków kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) jednostki samorządu terytorialnego - z wyjątkiem sytuacji, gdy występują o dofinansowanie jako organy prowadzące domy kultury, centra kultury oraz ośrodki kultury;
- 4) organizacje pozarządowe;
- 5) kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi:

- 1) 50 000 zł - w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 2 i pkt. 3;
- 2) 300 000 zł - w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 i pkt. 4.

2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.

3. Wnioskowane dofinansowanie nie może przekraczać:

- 1) 75% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania nie wyższej niż 3 000 000 zł;
- 2) 50% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania wyższej niż 3 000 000 zł.

Koszty kwalifikowane:

Budowa, roboty budowlane, przebudowa i remont obiektu budowlanego na cele działalności kulturalnej i edukacyjnej w zakresie kultury - koszty prac wykonywanych w obiektach lub koszty adaptacji obiektów, służących poprawie warunków ich funkcjonowania, tj.

- budowa – wykonanie obiektu budowlanego w określonym miejscu, a także odbudowa, rozbudowa, nadbudowa obiektu budowlanego;
- roboty budowlane – prowadzenie prac polegających na budowie, przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego;
- przebudowa (modernizacja) – wykonanie robót budowlanych, w wyniku których następuje zmiana parametrów użytkowych lub technicznych istniejącego obiektu budowlanego;
- remont – wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, przy czym możliwe jest stosowanie wyrobów budowlanych innych, niż użyto w stanie pierwotnym. Dopuszcza się prace remontowe polegające na bieżącej konserwacji i wykończeniu obiektu (malowanie ścian, cyklinowanie podłóg);
- urządzenia budowlane – wyposażenie obiektu budowlanego w urządzenia techniczne zapewniające możliwość użytkowania obiektu, jak: przyłącza, urządzenia instalacyjne, w tym służące oczyszczaniu lub gromadzeniu ścieków, a także place postojowe, ogrodzenia;
- przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do realizacji planowanych prac – koszty opracowań/projektów dokumentacji branżowej, w tym także projekty aranżacji wnętrz;
- nadzór inwestorski/autorski – kontrola obiektów i procesów budowlanych;
- koszty związane z przeprowadzeniem postępowania przetargowego;
- koszty transportu.

Zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych – koszty zakupu środków trwałych służących wielokrotnemu wykorzystaniu takich jak:

- instrumenty i akcesoria muzyczne;
- sprzęt komputerowy i oprogramowanie;
- urządzenia biurowe;
- meble;

- systemy zabezpieczające przed kradzieżą/włamaniem;
- sprzęt/system nagłośnieniowy, oświetleniowy, multimedialny;
- wyposażenie pracowni specjalistycznych, np. pracowni plastycznych (sztalugi, antyramy, piece ceramiczne, koła garncarskie itp.), muzycznych, baletowych, krawieckich, scenograficznych, fotograficznych (aparaty fotograficzne, obiektywy, lampy, statywy, akcesoria ciemniowe itp.), filmowych, multimedialnych (tablice interaktywne, sprzęt audio-video, komputerowy, czytniki, tablety, oprogramowanie itp.), sal wystawowych (gabloty, systemy ekspozycyjne, manekiny itp.); sal teatralnych i kinowych (fotele teatralno-kinowe, kurtyny, żaluzje, rolety, wyposażenie audio-video, rampy oświetleniowe, zaplecze techniczne itp.);
- środki transportu służące działalności kulturalnej;
- specjalistyczny sprzęt umożliwiający osobom niepełnosprawnym dostęp do oferty kulturalnej;
- montaż zakupionego sprzętu lub wyposażenia;
- transport zakupionego wyposażenia.

Przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji – koszty wykonania projektów architektonicznych, studium wykonalności, analiz oddziaływań na środowisko.

Budowa, rozbudowa i przebudowa obiektów budowlanych, wraz z zakupami niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich – współfinansowanie kosztów niekwalifikowanych projektów budowy i przebudowy obiektów służących działalności kulturalnej ze środków europejskich, mających podpisane umowy na dofinansowanie projektu, które są kosztami objętymi niniejszym programem jak przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1.

PROMESA MINISTRA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Szczególnym rodzajem ministerialnego programu operacyjnego jest Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez

zapewnienie środków na dofinansowanie tzw. wkładu własnego dla zadań, które ubiegają się o współfinansowanie w ramach programów europejskich. Dofinansowanie dotyczy projektów realizowanych w ramach: 16 Regionalnych Programów Operacyjnych 2014-2020, Programu Rozwój Obszarów Wiejskich 2014-2020, Programu Kreatywna Europa, Programu Europejskiej Współpracy Terytorialnej. Uprawnionymi do pozyskania dotacji są jednostki samorządu terytorialnego oraz państwowe i samorządowe instytucje kultury, kościoły lub związki wyznaniowe, archiwa państwowe, organizacje pozarządowe ze sfery kultury, organizacje pozarządowe i publiczne szkoły artystyczne oraz państwowe uczelnie artystyczne. Promesa MKiDN może pokrywać maksymalnie 80 % wkładu krajowego (własnego) wnioskodawcy. W szczególnych przypadkach Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego może zdecydować o pokryciu więcej niż 80 % wkładu krajowego lub nawet odstąpić od wymogu posiadania tego wkładu.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

- „Zabytek Zadbany” - jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów. Ocenie Jury konkursowego podlegać będą jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. Konkurs promuje właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków.

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH,
RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ
WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTKÓW

1. Cel rozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków;
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego;
- b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez

jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

- a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568 ze zm.);
- b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych;
- c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:
 - zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
 - stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek o których mowa w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. kserem karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania obiektu sporządzony przez autora programu prac konserwatorskich, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Przeznaczenie środków:

Z budżetu województwa dolnośląskiego mogą być udzielane dotacje celowe na realizację zadań w związku z prowadzonymi pracami konserwatorskimi, restauratorskimi lub robotami budowlanymi przy zabytku wpisanym do rejestru

zabytków, znajdującym się na obszarze województwa dolnośląskiego, posiadającym istotne znaczenie kulturowe.

Kto może się ubiegać o wsparcie

O dotację celową z budżetu województwa dolnośląskiego, w zakresie sprawowania opieki nad zabytkami, może ubiegać się osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Cel przeznaczenia środków

Dotacja może być udzielona na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i prac budowlanych przy zabytku, które wnioskodawca zamierza wykonać w roku złożenia wniosku.

Dotacja z budżetu województwa dolnośląskiego może zostać przekazana w celu refundacji wydatków poniesionych przy realizacji zadania w roku budżetowym.

Wysokość udzielonego wsparcia:

Dotacja z budżetu województwa dolnośląskiego na wykonanie prac lub robót budowlanych przy jednym i tym samym zabytku w danym roku budżetowym może być udzielona w wysokości do 70 % ogółu nakładów na te prace lub roboty.

Dotacja może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac konserwatorskich lub robót budowlanych jeżeli:

- 1) zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową i wymaga przeprowadzenia prac złożonych pod względem technologicznym,
- 2) zabytek wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót budowlanych w przypadku groźby unicestwienia zabytku.

Podstawą do udzielenia dotacji jest odpowiednia ekspertyza rzeczoznawcy w tej sprawie lub decyzja Państwowego Inspektora Nadzoru Budowlanego.

Łączna kwota dotacji udzielonych ze środków publicznych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauracyjnych lub robót budowlanych przy zabytku, nie

może przekroczyć wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Podstawą udzielenia dotacji, jest wniosek o przyznanie dotacji, zawierający projekt realizacji zadania polegający na wykonaniu prac lub robót budowlanych przy zabytku. Złożenie wniosku o dotację, o którym mowa w ust. 1, nie jest równoznaczne z przyznaniem dotacji, nie gwarantuje również przyznania dotacji w wysokości oczekiwanej przez wnioskodawcę.

Miejsce składania wniosków:

Wnioski o dotacje kierowane są Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Wybrzeże J. Słowackiego 12-14, 50-411 Wrocław.

Wnioski o dotację należy składać do dnia 30 stycznia rozpoczynając od każdego roku kalendarzowego, z zastrzeżeniem sytuacji, kiedy podmiot składa wniosek o refundację wydatków poniesionych przy realizacji zadania w roku budżetowym. Termin, ten nie ma też zastosowania w przypadku ubiegania się o dotację na prace interwencyjne wynikające z udokumentowanego zagrożenia zabytku.

Szczegółowe informacje i aktualności dotyczące aplikowania o środki na ochronę zabytków znajdują się pod adresem: <http://www.umwd.dolnyslask.pl/kultura/ochrona-zabytkow/>

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru.

Art. 82. 1. Precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990 r. nr 16, poz. 95 ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym.

Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy.

11.2 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE W RAMACH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO NA LATA 2014-2020

W ramach RPO mogą być realizowane projekty z zakresu dziedzictwa kulturowego poprzez Oś Priorytetową 4 - Środowisko i Zasoby, gdzie znajduje się Priorytet inwestycyjny 4.3 Dziedzictwo kulturowe.

Dofinansowanie otrzymają przedsięwzięcia dotyczące ochrony i opieki nad najwyższej rangi obiektami zabytkowymi, w celu uniknięcia ich zniszczenia, inwestycje dotyczące udostępniania materialnego dziedzictwa kulturowego regionu zwiększające udział mieszkańców regionu i turystów w wybranych obszarach kultury.

Beneficjenci:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego,
- administracja rządowa,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- organizacje pozarządowe, w tym regionalne i lokalne organizacje turystyczne,
- LGD,
- przedsiębiorcy,
- instytucje kultury: samorządowe, państwowe oraz współprowadzone z ministrem właściwym ds. kultury i dziedzictwa narodowego,
- szkoły wyższe, ich związki i porozumienia, szkoły artystyczne.

Należy też wspomnieć o tym, że w ramach RPO przeznaczane będą środki na działania rewitalizacyjne, które również mogą obejmować inwestycje związane z ochroną dziedzictwa kulturowego.

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma oś priorytetowa VIII – Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury, w ramach której wskazano Priorytet inwestycyjny 6 C – Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Priorytet zakłada lepszą dostępność infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego oraz wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa jako ważnych elementów konkurencyjności gospodarki. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki.

W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Przewiduje się również realizację projektów dotyczących rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury, pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. Wspierane będą również nowoczesne rozwiązania w zakresie dostępu do kultury.

Wsparciem objęte zostaną projekty dotyczące infrastruktury małej skali, dla których maksymalna wartość wynosi 5 mln euro kosztów całkowitych; w przypadku projektów dotyczących dziedzictwa kulturowego znajdujących się na liście UNESCO próg ten wynosi 10 mln euro.

Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawiązane przez uprawnionych beneficjentów

Grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy wspieranej infrastruktury, tj. mieszkańcy całej Polski oraz turyści (również zagraniczni). Infrastruktura ta zlokalizowana jest głównie na terenie miast wojewódzkich (i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie) oraz w mniejszym stopniu w miastach regionalnych i subregionalnych.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. w celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.